

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย รูปแบบการพึ่งตนเองด้านอาหารบนฐานวัฒนธรรมชาวนา
บ้านหนองหญ้าปล้อง ตำบลบ้านกู่ อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม

โดย

นายสมพร อันธิเมืองและคณะ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กุมภาพันธ์ 2556

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัย รูปแบบการพึ่งตนเองด้านอาหารบนฐานวัฒนธรรมชาวนา บ้านหนองหญ้าปล้อง ตำบลบ้านกล้วย อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม มีอาจดำเนินการเป็นผลสำเร็จได้โดยหากมิได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการเอื้อเฟื้อ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ข้อวิจารณ์ การให้คำปรึกษาตลอดจนการเข้าร่วมปฏิบัติการในพื้นที่ตลอดเวลาการ ดำเนินการจากชุดโครงการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (โหนด เกษตรกรรมยั่งยืนอีสานตอนกลาง) และการได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ จากเครือข่ายเกษตรกรทางเลือก ภาคอีสาน เกษตรอำเภอ ปศุสัตว์อำเภอ และส่วนราชการอื่น ๆ ในอำเภอยาง สีสุราชราช

ทีมวิจัย ขอขอบคุณชาวนาบ้านหนองหญ้าปล้องที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการตลอด กระบวนการอย่างดียิ่ง และขอบขอบพระคุณ ผู้นำบ้านกล้วย และรองนายก อบต.บ้านกล้วย แก่นำทีมวิจัยบ้านป่า ตอง ต.กล้วย ที่เป็นพี่เลี้ยงตลอดระยะเวลาดำเนินการ

ท้ายที่สุดนี้ขอขอบคุณไปยังครอบครัวของทีมวิจัยทุกท่านที่ได้ให้กำลังใจในการทำงานของทีม วิจัยจนทำให้งานวิจัยฉบับสมบูรณ์สำเร็จลงได้

ทีมวิจัยบ้านหนองหญ้าปล้อง

กุมภาพันธ์ 2556

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1) บริบทพื้นที่และพัฒนาการด้านการเปลี่ยนแปลงของการพึ่งตนเองด้านอาหารของชุมชน 2) สถานการณ์การพึ่งตนเองด้านอาหารของชาวบ้านหนองหญ้าปล้อง มีปัจจัยใดบ้างที่เกี่ยวข้อง และมีผลกระทบทั้งปัจจุบันและอนาคตของหมู่บ้าน และ 3) ทูทางสังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จะนำมาปรับใช้ในการสร้างการพึ่งตนเองด้านอาหารของชาวบ้าน และ 4) เพื่อสร้างรูปแบบการพึ่งตนเองด้านอาหารบนฐานวัฒนธรรมชาวนาของชุมชนหนองหญ้าปล้อง

มีขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย คือ บ้านหนองหญ้าปล้อง ม. 6 ต. บ้านกู่ อ.ยางสีสุราช จ.มหาสารคาม โดยกลุ่มเป้าหมายเป็นชาวบ้านหนองหญ้าปล้องทุกครอบครัว

กระบวนการวิจัยประกอบด้วย การประชุมทีมวิจัย การชี้แจงชุมชน การกำหนดกรอบเนื้อหาและออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูล การศึกษาตลาดทางเลือก การสำรวจความต้องการสินค้าของกลุ่มผู้บริโภคในพื้นที่เป้าหมาย การสำรวจผลผลิตทางเกษตรกรรมยั่งยืนในพื้นที่เป้าหมาย การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการทำตลาดนัดทางเลือก การวางแผนการปฏิบัติการ ปฏิบัติการทดลอง ทำตลาดนัดทางเลือก สรุปผลการทดลองนำเสนอผลการทดลองจัดทำรายงานผลการดำเนินงานฉบับสมบูรณ์

ผลของการวิจัยที่สำคัญ สรุปได้ 4 ประเด็น ดังนี้

1. พัฒนาการด้านการเปลี่ยนแปลงของการพึ่งตนเองด้านอาหารของชุมชน จากการศึกษาพบว่า การพึ่งตนเองด้านอาหารของชุมชนในอดีตขึ้นอยู่กับระบบการผลิตในนา โดยเฉพาะข้าว อาหารโปรตีน และผักต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ร่วมกับอาหารที่มีตามฤดูกาลในป่าธรรมชาติใกล้ ๆ หมู่บ้าน เช่นเห็ด หน่อไม้ ซึ่งชาวบ้านเน้นการเก็บเพื่อบริโภค นอกจากนั้น ยังมีการพึ่งพาอาหารจากแหล่งน้ำค่อนข้างมากโดยเฉพาะในช่วงของการทำนาและฤดูน้ำหลาก แต่ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของชุมชน จากระบบการผลิตเพื่อยังชีพสู่การผลิตเพื่อขาย สารเคมีเข้ามาในชุมชน พร้อมกับการบุกเบิกพื้นที่ป่า และการปรับที่นา เพื่อเปลี่ยนรูปแบบการทำนา พร้อม ๆ กับการเข้ามาของไฟฟ้า และสื่อต่าง ๆ ในระหว่างปี 2525-2529 ทำให้แหล่งอาหารนั้นถูกทำลาย อาหารลดลง การพึ่งตนเองด้านอาหารจึงเปลี่ยนรูปแบบจากพึ่งพาอาหารในชุมชนเป็นการพึ่งพาอาหารจากภายนอกชุมชนเป็นหลัก

2. สถานการณ์การพึ่งตนเองด้านอาหาร

การพึ่งตนเองด้านอาหารที่มีในชุมชน โดยการผลิต การหา การแลกเปลี่ยนและการซื้ออาหารที่ผลิตในชุมชน

การพึ่งพาหนองน้ำสาธารณะประโยชน์ พบว่า มีเพียง 7 ครอบครัวเท่านั้นที่ปลูกผักบริเวณหนองน้ำ ซึ่งเน้นการปลูกเพื่อบริโภคในครอบครัว พืชที่ปลูก ได้แก่ พริก มะเขือ ผักเป็่นข่า พริก ตะไคร้ มะละกอ

กวางตุ้ง ถั่วฝักยาว แต่ปลูกเพียง 2 เดือนต่อปีเท่านั้น นอกจากนั้น ชาวบ้านประมาณ 20 ครอบครัวหาปลาจากแหล่งน้ำสาธารณะ ซึ่งอนุญาตให้ทำได้เพียง 2 เดือนต่อปี

สำหรับที่นั่น ชาวบ้านใช้ปลูกข้าวเท่านั้น ทั้งเพื่อกินและเพื่อขาย ไม่ได้มีการผลิตหรือหาอาหารตามธรรมชาติที่มีในนา เนื่องจากกลัวสารเคมีจากการเกษตร ถึงแม้ว่าจะมีอาหารตามธรรมชาติในทุกฤดูกาลก็ตาม ส่วนป้าธรรมชาตินั้น ชาวบ้านใช้เก็บเห็ดและหาเห็ดที่นั่น แต่ก็ไม่ได้มีมากนัก เพราะมีชาวบ้านจากหลายหมู่บ้านเข้าไปใช้ประโยชน์ร่วมกัน และอีกทั้งป้าธรรมชาตินั้นปัจจุบันที่โดนด ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงของป่าและแหล่งอาหารสูง

การพึ่งพาอาหารภายนอกชุมชน จากรถเร่ขายอาหาร ร้านค้าและตลาดนัด รวม 9 แห่ง ซึ่งมีอาหารทุกชนิด ทุกประเภท การเข้าถึงด้านระยะทางสะดวก ง่าย มีบริการถึงที่ ทำให้การพึ่งตนเองด้านอาหารจากภายนอกสูงกว่าการพึ่งพาภายในชุมชน ทั้งด้านจำนวนครอบครัวที่พึ่งพาอาหารจากภายนอกเป็นหลัก ซึ่งพบว่า คิดเป็น 100 เปอร์เซ็นต์ของหมู่บ้าน ปริมาณชนิด และประเภทของอาหารมีมากกว่า ตั้งแต่อาหารที่ผลิตได้ในชุมชน ไปจนถึงอาหารที่มาจากโรงงาน และจากภาคอื่น ๆ เช่น ปลาหู ปลาหมึก อาหารแห้ง อาหารกระป๋อง จนถึงอาหารที่มีในชุมชนตนเองแต่บ้านอื่นนำมาขายให้ เช่น ผักธรรมชาติ

3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง กับการพึ่งตนเองด้านอาหารคือ การเปลี่ยนแปลงแหล่ง และปริมาณอาหาร ทัศนคติ ความเร่งรีบ ความสะดวกสบายทั้งการนำอาหารเข้ามาและการออกไปหาอาหาร รวมทั้ง รายได้ ซึ่งผลที่เกิดขึ้นคือ ค่าอาหารของหมู่บ้านสูงถึง 5,444,000 บาทต่อปี หรือ 66,000 บาทต่อครอบครัวต่อปี หรือประมาณ 5.500 บาทต่อครอบครัวต่อเดือน ซึ่งหากเทียบกับรายได้ที่ไม่ได้มาจากการกู้ยืมพบว่า มีเพียง 7,300,000 บาทต่อปี หากเทียบกับค่าอาหาร แล้วพบว่า ชาวบ้านมีรายได้สำหรับใช้จ่ายด้านอื่น เพียง 2,400,000 บาทต่อปีเท่านั้น ซึ่งทำให้บ้านหนองหญ้าปล้องยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ต่าง ๆ การเร่ค้าขายแรงงานในจังหวัด และการรับจ้างในโรงงานในกรุงเทพฯ เพื่อมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ และใช้หนี้แต่ก็เป็นภาระหนี้และสร้างหนี้เพิ่มขึ้น ซึ่งมีโดยเฉลี่ยครอบครัวละ 149,786 บาท หรือ 6,770,000 บาทต่อทั้งชุมชน ซึ่งยังไม่รวมดอกเบี้ยที่ต้องจ่ายรายปี

4. ศักยภาพของชุมชน เป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็ง เห็นได้จากการช่วยเหลือกันในหมู่บ้านผ่านงานบุญและกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ซึ่งวัฒนธรรมชุมชนของบ้านหนองหญ้าปล้องที่นำมาเป็นแนวทางในการสร้างความมั่นคงทางอาหารของหมู่บ้าน ทั้ง ด้านสังคมความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน การรักษามรดกทางวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น บุญ พิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น รวมทั้งการเคารพผู้สูงวัย การช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างบ้านและวัด เป็นต้น ส่วนด้านทรัพยากรธรรมชาตินั้น พบว่า ชาวบ้าน ไม่มีแหล่งน้ำ ป่าไม้ ส่วนหนองน้ำสาธารณะก็ใช้ประโยชน์ได้ไม่มากนัก ดังนั้นมิติของศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาตินั้น ชาวบ้านมีที่ดินเพื่อทำการผลิต

5. รูปแบบการพึ่งตนเองด้านอาหาร แบ่งเป็นดังนี้ 1) การสร้างป่าในบ้าน ได้แก่ วัตถุประสงค์ และ ถนนในหมู่บ้าน 2) การสร้างฐานผลิตในบ้าน ได้แก่ การเลี้ยงปลา การปลูกผักสวนครัว การเลี้ยงกบ การ 3) สร้างฐานรายได้ในชุมชน ได้แก่ การเลี้ยงไก่ไข่ และไก่บ้าน การเพาะเห็ด การเลี้ยงกบ เพื่อขาย และการสร้างระบบตลาดห้วตอกในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง และ 4) การเชื่อมประสานงานหน่วยงานรัฐและเอกชน ภายนอก เพื่อสร้างเครือข่ายและรับการหนุนเสริม ได้แก่ สระน้ำเพื่อการผลิต เป็นต้น

ผลที่เกิดขึ้นคือ รูปแบบการพึ่งตนเองด้านอาหารในชุมชนมีมากขึ้น อาหารในชุมชนมีให้หา แบ่งปัน กันได้ ชาวบ้านลดการซื้อผัก ปลา กบ และไข่จากร้านค้า และรถเร่ และชาวบ้านมีรายได้จากการขายอาหาร

สารบัญ

หน้า

คำนำ

สารบัญ

บทที่ 1 บทสรุปย่อโครงการ

1

บทที่ 2 บริบทพื้นที่

7

บทที่ 3 กระบวนการวิจัย

13

บทที่ 4 ผลการศึกษา

22

บทที่ บทเรียนและข้อเสนอแนะ

44

ภาคผนวก

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

ประเทศไทยนับเป็นประเทศที่ส่งออกอาหารมากกว่านำเข้า สามารถส่งออกอาหารได้มากกว่า 50% ของผลิตผลด้านอาหารที่ผลิตได้โดยส่งออก ข้าว มันสำปะหลังยางพารา เป็นอันดับหนึ่งของโลก ติดต่อกันมาหลายปี ผลผลิตทางการเกษตรอื่นๆ เช่น กุ้ง ไข่ สับปะรด ก็มีการส่งออกในลำดับต้นๆ ของโลกเช่นกัน ซึ่งล้วนเป็นผลผลิตจากภาคเกษตรกรรมทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม เกษตรกรไทยกลับยากจน เป็นหนี้สิน สูญเสียที่ดินทำกิน ขาดแคลนอาหาร ประสบกับพิษภัยจากสารเคมีทั้งจากการผลิตและจากการปนเปื้อนในอาหาร ซึ่งทำให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรตกต่ำลงเรื่อยๆ

จากการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร พบว่า เกษตรกรในประเทศไทยพึ่งพาอาหารที่ผลิตได้จากในไร่นาตนเองเพียง 29.74% ต่ำกว่าดัชนีการพึ่งพาตนเองด้านอาหาร (ระดับประเทศ) ของเกาหลี และญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำของโลก จากการสำรวจสัดส่วนของชาวภาคกลางที่เก็บข้าวไว้กินเอง เช่น ชาวนาในจังหวัดสุพรรณบุรีที่เก็บข้าวไว้กินเอง มีเพียง 5 – 10% เท่านั้น ค่าใช้จ่ายของชาวนาเป็นค่าข้าวสารสูงถึง 23% ซื้อมี ปลา ผัก ไข่ 24% และเป็นค่าเครื่องคั่วและขนมขบเคี้ยวสูงประมาณ 25 %¹ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแม้เกษตรกรจะเป็นผู้ผลิตอาหาร แต่ครอบครัวเกษตรกรกลับพึ่งพาตนเองในเรื่องอาหารน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ยิ่งไปกว่านั้น แนวโน้มการพึ่งพาตนเองด้านอาหารของครอบครัวเกษตรกรกำลังลดต่ำลงทุกขณะ เช่น เกษตรกรในภาคใต้ใช้ผลผลิตจากไร่นาเพื่อเป็นอาหารต่ำเพียง 6.35% เท่านั้น ดังนั้น การให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูวิถีการบริโภคอาหารที่พึ่งพาตนเองได้ ทั้งในระดับครอบครัวและระดับประเทศ จึงกลายเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร

บ้านหนองหญ้าปล้อง ตำบลบ้านกู่ อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม เป็นหมู่บ้านที่อยู่ชายขอบของจังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่บนรอยต่อระหว่างอำเภอยางสีสุราชกับอำเภอนาดูน และอำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีครัวเรือน 88 ครอบครัว มีประชากร 436 คน อาชีพหลักของชาวบ้านคือทำนา คิดเป็นร้อยละ 95 ของอาชีพทั้งหมดที่มีในหมู่บ้าน หากย้อนหลังไปในอดีตประมาณ 15 ปีที่ผ่านมา การปลูกข้าวจะเป็นการปลูกเพื่อยังชีพ อาศัยแรงงานในครอบครัวเป็นหลัก และมีการลงแขกจากเพื่อนบ้าน การปรับปรุงบำรุงดินก็ใช้ปุ๋ยคอกเป็นหลัก ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะเลี้ยงสัตว์ไว้ใช้แรงงาน ประกอบกับสภาพพื้นที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ทำให้ต้นทุนการผลิตไม่สูง น้ำกินก็ได้จากบ่อน้ำตื้น ส่วนน้ำใช้ก็

¹ นิรมล ยวนบุญย์, จากปฏิวัติเขียวสู่พันธู์กรรม ประโยชน์และผลกระทบต่อนประเทศไทย, 2550

ได้มาจากสระน้ำสาธารณะของหมู่บ้าน วิถีชีวิตที่อยู่ระหว่างบ้าน วัด แล้วก็นำเป็นหลัก ส่วนอาหารการกิน ก็หาได้ตามท้องไร่ท้องนา ถึงแม้ว่าคุณภาพชีวิตไม่ดีนัก แต่หนองหญ้าปล้องก็ถือว่าเป็นหมู่บ้านที่มีคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีต่อกัน ไม่มีกาทะเลาะเบาะแว้งทั้งในครอบครัวและในหมู่บ้าน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันหมู่บ้านนี้ก็ยังมีความสัมพันธ์แบบเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง เช่น การรวมแรงกันผลิตในระบบลงแขกเอามื้อเอว้น การช่วยเหลือกันและกันในยามที่เดือดร้อนขาดแคลน ถึงแม้ว่าคุณภาพชีวิตไม่ดีนัก แต่ชาวบ้านหนองหญ้าปล้องถือว่าเป็นหมู่บ้านที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีมากที่สุดของหมู่บ้านในแถบตำบลบ้านกู่

เมื่อแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเริ่มขึ้นพร้อม ๆ กันการส่งเสริมการผลิตเพื่อการค้า ชาวบ้านหนองหญ้าปล้องก็เหมือนกับชาวบ้านในพื้นที่อื่น ๆ ของภาคอีสานที่มีการปรับตัวด้านการผลิตจากการผลิตเพื่อบริโภค สู่อการผลิตเพื่อการตลาด เกือบทุกครอบครัวมีที่นาเป็นของตนเอง เฉลี่ย 10 – 13 ไร่ต่อครอบครัว แต่สภาพพื้นที่นาทั้งหมดของหมู่บ้าน เป็นที่นาอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว ไม่มีคลองชลประทาน และลำห้วย ระบบการผลิตของหมู่บ้านเป็นการปลูกพืชเพียงชนิดเดียว คือข้าว รายได้หลักจึงมาจากการขายข้าวเท่านั้น

สภาพปัญหาของหมู่บ้าน

จากการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่และระบบนิเวศน์รอบ ๆ หมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านหนองหญ้าปล้องทุกครอบครัวพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติลดลงจนปัจจุบันแทบจะไม่เหลือเลย ทั้งการหาอาหารตามแหล่งน้ำ การปลูกผักตามคันนา หรือตามสวน ส่วนหนึ่งเนื่องจากปัญหาการขาดแคลนน้ำ และแหล่งน้ำจากการสำรวจข้อมูลแบบเร่งด่วนในช่วงของการพัฒนาโครงการ พบว่า ชาวบ้านหนองหญ้าปล้องทุกครอบครัวต้องซื้อน้ำจากนอกหมู่บ้านเพื่อการบริโภคเฉลี่ย 8 – 10 เดือนต่อปี และซื้อน้ำอุปโภคเฉลี่ย 4 – 5 เดือนต่อปี คิดเป็นมูลค่าเกือบ 70,000 บาทต่อเดือน (ทั้งหมู่บ้าน) หรือ ประมาณ 630,000 บาทต่อปี นอกจากซื้อน้ำแล้ว แหล่งอาหารหลักของชาวหนองหญ้าปล้องก็คือ รถเร่และร้านค้าในหมู่บ้าน ซึ่งมีประมาณ 5 แหล่ง อาหารที่นำเข้ามาขายทั้งหมด มาจากตลาดอำเภอพยัคภูมิพิสัย อำเภอนาคู และอำเภอยางสีสุราช ซึ่งเป็นอาหารที่นำเข้าจากนอกชุมชนทั้งสิ้น จากการสำรวจเมื่อเดือนธันวาคม 2553 พบว่า ชาวบ้านหนองหญ้าปล้องซื้ออาหารทุกอย่าง ผักทุกชนิด ตั้งแต่แมลงลัก ตะไคร้ ไปจนถึงผักตลาดทั่วไป ส่วนอาหารประเภทโปรตีนนั้น ก็ซื้อเป็นหลักเช่นกัน เช่น ปลา ไข่ เนื้อ เป็นต้น ซึ่งรายจ่ายค่าอาหาร เฉลี่ยอยู่ที่ 120 – 150 บาทต่อครอบครัว หรือ 43,200 – 54,000 บาทต่อครอบครัวต่อปี หรือเกือบ 4,000,000 บาท (สี่ล้านบาท) ต่อปีต่อทั้งหมู่บ้าน

หากพิจารณาแหล่งรายได้ของชาวบ้าน จะเห็นว่ามาจากการขายข้าว ซึ่งก็ไม่สามารถที่จะคาดการณ์ผลผลิตและราคาได้ เนื่องจากพื้นที่ทำนาทั้งหมดของหมู่บ้านเป็นที่นาอาศัยน้ำฝน ไม่มีลำห้วย คลองส่งน้ำ

หรือระบบน้ำใด ๆ ทั้งสิ้น ดังนั้น ผลผลิตจากการทำนาจึงขึ้นกับดินฟ้าอากาศ ซึ่งหมายถึง ถ้าปีใดที่แห้งแล้ง ฝนตกน้อย ชาวบ้านก็ได้ข้าวไม่พอกิน หรือพอกินแต่ไม่พอสร้างรายได้และใช้หนี้

ดังนั้น ชาวบ้านส่วนหนึ่ง ประมาณ 40 ครอบครัว จึงได้ปรับอาชีพด้วยการเป็นแรงงานรับจ้าง คำนวณ เกี่ยวข้าว ก่อสร้าง เป็นต้น โดยการเร่ขายแรงงานหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า คาราวานขายแรงงาน โดยมีนายหน้าในหมู่บ้านขับรถพาชาวบ้านเร่ไปเรื่อย ที่ไหนจ้างก็ทำ ขบวนการรวานนี้ มีลักษณะไปเช้า – เย็น กลับ เพราะกลุ่มนี้ส่วนมากเป็นวัยกลางคน ส่วนคนหนุ่มสาวก็เข้าไปทำงานในโรงงาน หรืองานก่อสร้าง ซึ่งเป็นงานประจำนาน ๆ จึงจะกลับมาบ้าง รายได้จากการรับจ้าง เฉลี่ยวันละ 250 – 500 บาท ขึ้นอยู่กับฤดูกาล (แต่ไม่ได้ทุกวัน) ชาวบ้านนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ซึ่งชาวบ้านในเวทีพัฒนาโครงการกล่าวว่า “รายได้ก็พอใช้ไปวัน ๆ เท่านั้น ไม่ได้ออม เพราะต้องซื้อทุกอย่าง ปลุกไม่ได้ หาไม่ได้ ทำได้ อย่างเดียวคือ หากเงินมาซื้อ ถ้าเจ็บป่วย ก็ไปรับจ้างไม่ได้ ก็เป็นปัญหาทันที มีหนี้ทันที”

สถานการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ปัจจุบันนี้ชีวิตชาวบ้านหนองหญ้าปล้องได้ผูกไว้กับสถานการณ์/ปัจจัยภายนอกชุมชนแทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็น อาชีพ รายได้ อาหาร น้ำดื่ม และผลผลิตทางการเกษตร จึงเกิดคำถามจากแกนนำว่า หากพี่น้องชาวบ้านหนองหญ้าปล้องยังพึ่งพาและพึ่งพิงทุกอย่างจากภายนอกชุมชนอยู่อย่างนี้ต่อไป อนาคตลูกหลานของหมู่บ้านจะเป็นอย่างไร และหากเกิดวิกฤติอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น เช่น ราคาอาหาร น้ำดื่ม ฤดูแล้ง หรือว่างงาน พี่น้องชาวบ้านหนองหญ้าปล้องจะดำเนินชีวิตได้อย่างไร ดังนั้น ชาวบ้านหนองหญ้าปล้องจึงพร้อมใจกันค้นหาแนวทางการลดการพึ่งพาภายนอกแล้วเพิ่มการพึ่งตนเอง โดยมุ่งเป้าไปที่ปากท้องการกิน เพื่อสร้างการพึ่งตนเองด้านอาหาร บนฐานความเชื่อมั่นว่า หากชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองด้านอาหารได้ ความเข้มแข็งด้านอื่น ๆ จะตามมาอย่างแน่นอน

ศักยภาพของชุมชน

ถึงแม้ว่าบ้านหนองหญ้าปล้องจะเป็นหมู่บ้านที่อยู่ระหว่างรอยต่อของอำเภอ การพัฒนาจากหน่วยงานต่าง ๆ เข้าไม่ถึง ไม่มีโรงเรียน ไม่มีป่าไม้ แหล่งน้ำ มีเพียงที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ แห้งแล้ง หนองน้ำสาธารณะที่ใช้น้ำมาอุปโภคบริโภคไม่ได้ เพราะน้ำเน่าเสียจากสัตว์เลี้ยงและการเกษตร แต่ชาวบ้านหนองหญ้าปล้องก็มีสิ่งที่หมู่บ้านอื่น ๆ ในตำบลกู่ไม่มี นั่นก็คือ ความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน ตั้งแต่เด็ก จนถึงผู้เฒ่าผู้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำ เยาวชนทั้งที่อยู่ที่บ้านและที่ไปทำงานต่างถิ่น และที่สำคัญ ชาวบ้านหนองหญ้าปล้อง มีพระนักพัฒนาในหมู่บ้าน ที่เป็นที่ปรึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมให้กับชาวบ้าน มีผู้นำหมู่บ้านที่เคารพการตัดสินใจของลูกบ้านและกรรมการหมู่บ้าน อีกทั้งมีเยาวชนในหมู่บ้านที่มีความเคารพเชื่อฟังผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน และชาวบ้านที่มีความพร้อมในการทำงานร่วมกับทีมผู้นำในทุกกิจกรรม

รองประธานองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกู่ กล่าวว่า

“ในระแวกแถวนี้ ถ้าพูดถึงความสามัคคีกันของชาวบ้านแล้ว ไม่มีหมู่บ้านไหนที่จะเทียบได้กับบ้านหนองหญ้าปล้อง ถ้าตัดสินใจจะทำอะไร จะทำด้วยกันหมดทั้งหมู่บ้าน เช่น ถ้าจะพัฒนาถนนหนทางในหมู่บ้านในวันสำคัญต่าง ๆ แค่ประกาศหรือกระจายข่าวก็มาหมดทั้งหมู่บ้าน ทั้งลูกเล็กเด็กแดง ไปจนถึงคนแก่ บ้านนี้ไม่เคยมีข่าวความขัดแย้ง ทั้งจากการเลือกตั้ง หรือจากวันรุ่น”

ดังนั้น แกนนำหมู่บ้านของบ้านหนองหญ้าปล้อง จึงได้ทำโครงการวิจัยนี้ขึ้น โดยมีความมุ่งหวังว่าที่จะนำการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปเป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ และใช้การศักยภาพที่มีในหมู่บ้าน ได้แก่ ทุนทางสังคมที่มีทั้ง คน ความสัมพันธ์ และวัฒนธรรมของหมู่บ้าน เป็นเครื่องมือในการจัดกระบวนการเพื่อนำไปสู่การสร้างเสริมปัญญาของชุมชน อันนำไปสู่การลดการพึ่งพาและพึ่งพิงภายนอก แล้วร่วมมือกันสร้างเสริมการพึ่งตนเองด้านอาหารเพื่อความมั่นคงของชุมชนสืบต่อไป

คำถามวิจัย

คำถามหลัก รูปแบบการพึ่งตนเองด้านอาหารบนฐานวัฒนธรรมชาวบ้านหนองหญ้าปล้อง ตำบลบ้านกุ่ม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดมหาสารคามเป็นอย่างไร

คำถามย่อย

- 1) บริบทพื้นที่และพัฒนการด้านการเปลี่ยนแปลงของการพึ่งตนเองด้านอาหารของชุมชนเป็นอย่างไร
- 2) สถานการณ์การพึ่งตนเองด้านอาหารของชาวบ้านหนองหญ้าปล้องเป็นอย่างไร มีปัจจัยใดบ้างที่เกี่ยวข้อง และมีผลกระทบทั้งปัจจุบันและอนาคตของหมู่บ้านอย่างไร
- 3) ทุนทางสังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนมีอะไรบ้าง จะนำมาปรับใช้ในการสร้างการพึ่งตนเองด้านอาหารของชาวบ้านได้หรือไม่อย่างไร
- 4) รูปแบบการพึ่งตนเองด้านอาหารบนฐานวัฒนธรรมชาวบ้านของชุมชนหนองหญ้าปล้องเป็นอย่างไร มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่อะไรบ้าง แต่ละรูปแบบมีจุดอ่อน จุดแข็งอย่างไร

วัตถุประสงค์

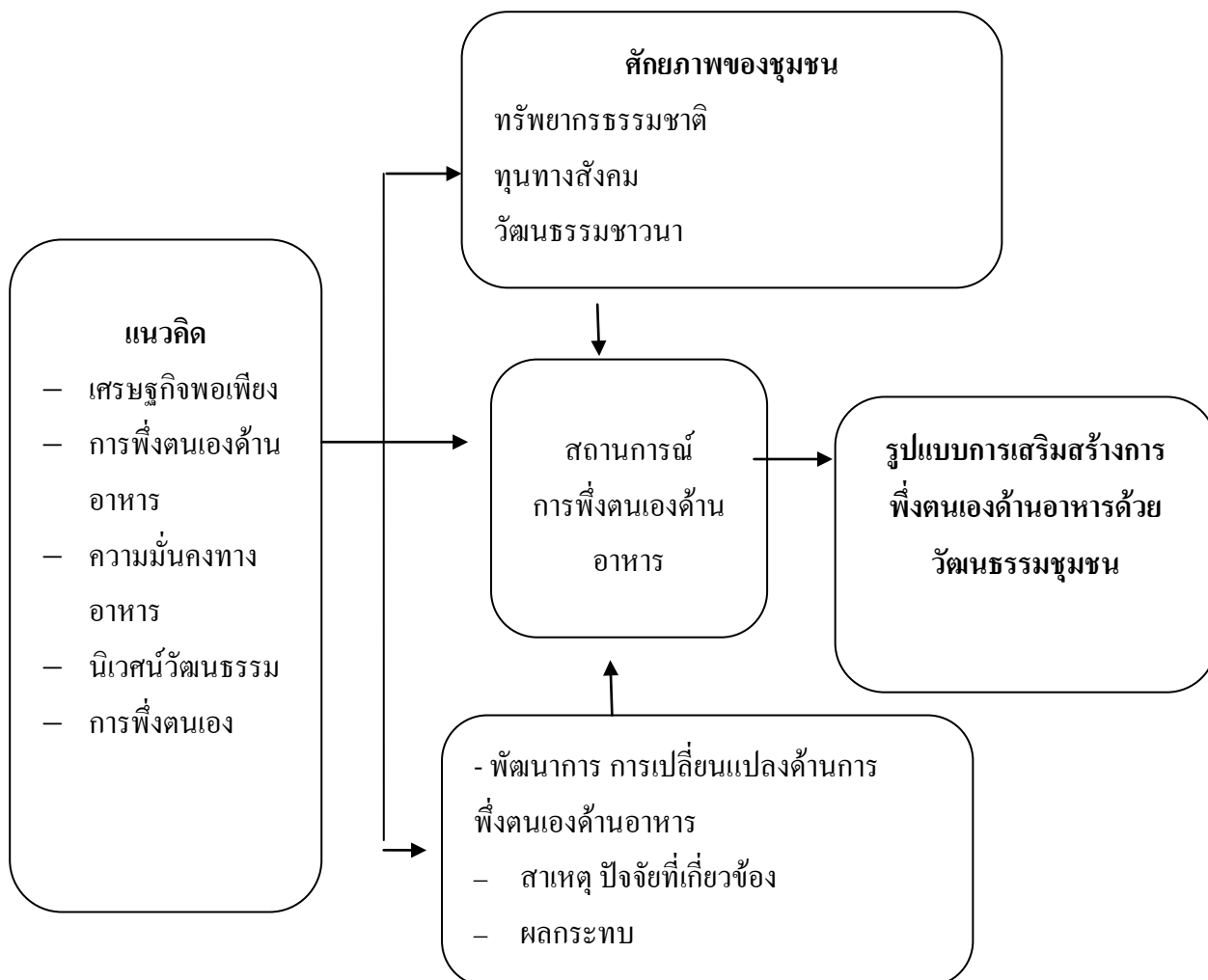
- 1) เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่และพัฒนการด้านการเปลี่ยนแปลงของการพึ่งตนเองด้านอาหารของชุมชน
- 2) เพื่อศึกษาสถานการณ์การพึ่งตนเองด้านอาหาร ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และผลกระทบทั้งปัจจุบันและอนาคต
- 3) เพื่อค้นหาทุนทางสังคม วัฒนธรรมชาวบ้าน และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน พร้อมทั้งนำมาปรับใช้ในการสร้างการพึ่งตนเองด้านอาหารของชาวบ้าน

- 4) เพื่อสร้างรูปแบบการพึ่งตนเองด้านอาหารบนฐานวัฒนธรรมชาวนาของชุมชนหนองหญ้าปล้อง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้ข้อมูลบริบทพื้นที่และพัฒนาการด้านการเปลี่ยนแปลงของการพึ่งตนเองด้านอาหารของชุมชน
- 2) ได้ข้อมูลสถานการณ์การพึ่งตนเองด้านอาหาร ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และผลกระทบทั้งปัจจุบันและอนาคต
- 3) ได้ข้อมูลทุนทางสังคม วัฒนธรรมชาวนา และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน พร้อมทั้งนำมาปรับใช้ในการสร้างการพึ่งตนเองด้านอาหารของชาวบ้านให้เกิดรูปแบบการพึ่งตนเองด้านอาหารด้วยฐานวัฒนธรรมของชุมชน
- 4) ได้รูปแบบการพึ่งตนเองด้านอาหารบนฐานวัฒนธรรมชาวนาของชุมชนหนองหญ้าปล้อง
- 5) เกิดนักวิจัยในพื้นที่และทำงานขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่อย่างน้อย 5 คน

กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

บริบทพื้นที่

ประวัติหมู่บ้าน

ตั้งหมู่บ้านครั้งแรก เมื่อ พ.ศ.2564 ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2470 ได้มีการก่อตั้งวัดขึ้น โดยมีพระสมัย เป็นเจ้าอาวาสองค์แรก และมีนาย ลี พลุเจริญ เป็นผู้นำพามาเป็นบ้านครั้งแรก มีจำนวนครัวเรือน 7 ครอบครัวยุคแรก 1.นาย ลี พลุเจริญ 2.นาย สิม ขอดวงทอง 3. นายไฉ่ น้อยจันทวงษ์ 4. นาง บุน ขอดวงทอง 5. นายชัน โมสืบแสน 6. นาย เหล็ก สีทองสา 7. นาย หล้า ผิวเฮ้าชา ครอบครัพล้านี้ย้ายมาจากบ้านหนองซำ ห่างจากบ้านหนองหญ้าปล้อง 4 กิโลเมตร

โดยที่ตั้งของหมู่บ้านตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอขามเฒ่า ห่างจากอำเภอประมาณ 10 กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านป่าตอง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตอำเภอนาขะนาค (บ้านโนนสูง)

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านเหล่าจั่ว

ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านดงบาก

ผู้นำหมู่บ้านตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน มีจำนวนมีผู้ใหญ่บ้านทั้งหมด 12 คนคือ

- 1 นายลี พลุเจริญ
- 2.นายหลอด พลุเจริญ
- 3.นายฝั้น มนตรีปฐม
4. นายพัน วงษ์นอก
5. นายคุณ คำสิงห์นอก
6. นายสุวรรณ ทองข้อม
7. นายเหมือน ขอดประทุม
8. นายจันทร์ พลุเจริญ
9. นายทองสา น้อยจันทวงษ์
10. นายเสาร์ พลุเจริญ
11. นายสมพร อันธิเมือง
12. นายจรูญ พรหมมากุล

การดำเนินชีวิตในช่วงแรกหรือช่วงที่ตั้งหมู่บ้าน

ในอดีตนั้น ไม่มีไฟฟ้าใช้ ดังนั้นช่วงกลางคืนจึงต้องใช้กระบองเป็นแสงสว่าง โดยใช้วัสดุธรรมชาติคือ จี๊ซี่ โดยนำมาจากต้นชาด และต้นสะแบง วิธีทำกระบอง เอาจี๊ซี่มาผสมกับไม้ฝุ ๆ ห่อด้วยใบตองชาด ก็จะได้เป็นกระบอง

การศึกษา

ชาวบ้านหนองหญ้าปล้องในอดีตส่วนมาก จบ ป. 4 บางคนไม่ได้เข้าโรงเรียนก็มี เพราะว่าไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้านต้องเดินเท้าเปล่าไปโรงเรียนในหมู่บ้านอื่นซึ่งห่างกัน 2 กิโลเมตร ปัจจุบัน จบ ป. 6 - ม. 3- ม. 6 และปริญญาตรีเป็นต้น (ส่วนน้อย) ในการไปโรงเรียนปัจจุบันมีรถรับส่งของโรงเรียนมารับแล้ว บางคนก็ไปเรียนในอำเภอ บางคนก็ไปเรียน ต่างจังหวัด

การทำมาหากิน

ในอดีตนั้นชาวบ้านใช้แรงงานใช้ควายไถนา ใช้เกวียนลากข้าว ใช้ไม้หีบข้าว ใช้ไม้ตีข้าว ตำข้าว กิน ทำกินตามธรรมชาติแบบเรียบง่าย โดยการ จับกบ เขียด หอย ปู ปลา กุ้ง แมงกิ้นูน แมงจูดก็ กระจ่อม นก แะ ไข่มดแดง เห็ด เทา ไม่มีการซื้อ-ขาย โดยเก็บผักตามไร่ตามทุ่งนา มีการแลกเปลี่ยนอาหาร มีหารแบ่งอาหารให้เพื่อนบ้าน

ทรัพยากรในชุมชน

แหล่งน้ำ ได้แก่ ห้วย โศกไฮ เดิมใช้ร่วมกับบ้านโนนहुลิ่ง เป็นแหล่งทำมาหากิน ปลูกพืชผัก-เลี้ยงสัตว์ทำการเกษตร หนองสาธารณะประโยชน์ ใช้ น้ำอุปโภค-บริโภค ปลูกพืชผัก วานแห หาลา หากุ้ง เลี้ยงสัตว์ มีบ่อน้ำกิน 2 บ่อใช้กินทั้งหมู่บ้าน

ป่า มีป่าโคกหนองบัวเป็นป่าหัวไร่ปลายนา แต่ปัจจุบันนี้ไม่มีแล้ว ชาวบ้านได้ตัดป่าหัวไร่ปลายนาออก เพื่อทำนาหมดแล้ว

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร

เก็บใบตองมาทำฝ้ายบ้าน และหลังบ้าน หญ้าคา มาทำมุงหลังคาบ้าน เอาฟืนมาทำหุงต้ม เก็บเห็ด ขูดมัน ขูดแมงเงา ขูดแมงกิ้นูน ขูดเผือก ขูดกอย เก็บผักอีลอก หาไข่มดแดง หาดอกกระเจียวจี๊ซี่ จี๊ยาง และสมุนไพร

แหล่งหาอาหาร

ชาวบ้านหนองหญ้าปล้องในอดีตหากินตามทุ่งนา ตามป่า ห้วย หนอง คลอง แต่ปัจจุบันชาวบ้านไปรับจ้างและนำเงินมาซื้อกินเป็นส่วนมาก ดังนั้นจึงแหล่งอาหารหลักจึงมาจากกรรเ รรพุ่มพวงเป็นหลัก

ลักษณะหมู่บ้าน

ในอดีตนั้นบ้านหนองหญ้าปล้องยังเป็นหมู่บ้านเล็กๆ สภาพบ้านเรือน เป็นบ้านยกพื้น ใช้วัสดุสร้างบ้านด้วยไม้ไผ่ หน้าคา ใบตอง ปัจจุบันรูปแบบของการสร้างบ้านเปลี่ยนเป็นบ้านไม้สองชั้น แต่ส่วนมากยังสร้างไม่เสร็จ

ข้อมูลทั่วไปของบ้านหนองหญ้าปล้องในปัจจุบัน

ข้อมูลทั่วไป

-	ครัวเรือน	93	ครอบครัว
-	ประชากร	418	คน
-	ชาย	202	คน
-	หญิง	216	คน
-	เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี	32	คน
-	ประถม ป1 –ป6	32	คน
-	มัธยม ม. 1 –ม. 6	30	คน
-	ระดับปริญญาตรี (กำลังศึกษา)	8	คน
-	จบปริญญาตรี	6	คน
-	ผู้ใหญ่บ้าน	1	คน
-	ผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้าน	2	คน
-	อบต.	2	คน
-	อสม.	11	คน
-	อปพร.	11	คน

อาชีพหลัก ของชาวบ้านคือ การทำนาทูกครอบครัว และมีอาชีพเสริมคือการทำไร่อ้อย (เสริมเป็นส่วนน้อย) และการทำไร่มัน โดยพื้นที่ทำการเกษตร จำนวนการเกษตร 1059 ไร่ นอกจากนี้ยังมีอาชีพเสริมอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาชีพเกษตร ได้แก่

-	เจียรไนพลอย	22	ครอบครัว
-	เย็บผ้า	6	ครอบครัว

- เลี้ยงไหม	5	ครอบครัว
- เลี้ยงวัว	28	ครอบครัว
- เลี้ยงควาย	7	ครอบครัว

การศึกษาปัจจุบัน

จบ ป. 6 , ม. 3 , ม. 6 และ ปริญญาตรี แต่คนที่จบปริญญาตรีจะเป็นส่วนน้อย และในการไปโรงเรียนปัจจุบันมีรถรับส่งของโรงเรียนแล้ว บางคนก็ไปเรียนในอำเภอใกล้เคียง(อำเภอนาตุ้ม , อำเภอพยัคฆ์)และต่างจังหวัด เป็นต้น

วิธีการประกอบอาชีพ

อดีต การทำนาในสมัยก่อน ใช้ควายไถนา ใช้ปุ๋ยคอก ก่อนปักดำมีการปักตาแฮก 7 ต้น เวลาปักตาแฮกไม่ให้เกินเที่ยงเลือกวันที่จะปักตาแฮก ต้องเป็นวันดี มีมงคล มีความเชื่อว่าข้าวจะได้งอกงามและได้ผลผลิตมาก จนพออยู่พอกิน ให้เหลือกินเหลือใช้โน้นแหละ เมื่อดำนาเสร็จกล้าที่เหลือจากดำนาเอามาตั้งหัวควายในวันที่แน่ใจว่าเสร็จนาแต่ละคือไม่ดำอีกแล้วพอแล้วแล้วบอกกับควายว่าให้ได้ฮ้วนแข็งแรง (วันที่เอากล้าตั้งหัวควายต้องเป็นวันมงคลเรียกว่าวันซำ) เวลาเก็บเกี่ยวก็ต้องลงมือวันแรกก็เป็นวันมงคล มีการลงแขก เก็บเกี่ยวเอง เมื่อเก็บเกี่ยว เสร็จเราก็หาบข้าวขึ้นลาน ลานทำเอง โดยใช้ควายผสมน้ำลาดพื้น ปล่อยให้ไว้ให้แห้งก็จะกลายเป็นลานนวดข้าวที่ดี ก่อนนวดข้าว ก็ต้องเลือกวันมงคลอีกนวดข้าวก็มีการลงแขก นวดข้าวด้วยมือ นวดเสร็จแล้วช่วยกันหาบขึ้นเล้า(นางข้าว)

ปัจจุบัน ทำนาใช้รถไถนาแทนแรงงานควาย มีการจ้างค่าแรง ดำนา แต่ก็ยังมีการลงแขกช่วยเหลือกันบ้าง บางคนก็หันมาทำนาหว่าน เพื่อลดต้นทุนในการจ้างแรงงาน ใช้ปุ๋ยเคมีแทนปุ๋ยคอก วิธีการเกี่ยวใช้แรงงานคน และรถเกี่ยวข้าวร่นนวดข้าว ขนข้าวขึ้นลานใช้รถไถนาลาก ใช้ผ้าดางเชียวทำลานนวดข้าวแทนการเอาหัวควายผสม
นำมาตากแดดแห้งเหมือนแต่ก่อน แล้วตากข้าว

การเจ็บป่วย/รักษา

อดีต ใช้สมุนไพร มีหมอยา มีหมอตำแย ประจำหมู่บ้านไว้ทำคลอด เวลาคลอดลูกคลอดที่บ้าน ไม่มีโรงพยาบาล มีการอยู่ไฟหลังคลอด 10 กว่าวัน เวลาเจ็บป่วย ก็ใช้ยาสมุนไพร ดม ยาฝน เวลาเกิดอุบัติเหตุเช่น ตกต้นไม้ ตกควาย ควายชน การรักษา ใช้น้ำมันดี(เป่า) ตั้งกองไฟย่าง

ปัจจุบัน มีโรงพยาบาล ประจำตำบล โรงพยาบาลประจำอำเภอ และโรงพยาบาลประจำจังหวัด การรักษาถ้าเจ็บป่วยน้อยก็ไปโรงพยาบาลประจำตำบล ถ้าเจ็บป่วยหนักก็จะไปโรงพยาบาล

ประจำอำเภอและจังหวัดตามลำดับ อาการของคนไข้ ซึ่งสะดวกมากขึ้น กว่า ในอดีต และบางคนก็ไปรักษาตามคลินิก

การคมนาคม

อดีต ใช้เกวียนเป็นพาหนะในการเดินทาง บางทีก็เดินทางด้วยเท้าเปล่าไม่มีเก็บ ถนนหนทางก็เป็นดินทราย เป็นหลุมเป็นบ่อ ถนนหนทางก็มีน้อย บางทีก็เดินลัดไปตามทุ่งนา ตามป่า ไปมาหาสู่พี่น้องก็ไม่สะดวก บางทีก็หลงทาง การสื่อสารก็ใช้วิธีเขียนจดหมายเอา กว่าถึงก็ใช้เวลาหลายวัน

ปัจจุบัน การเดินทางสะดวกสบายมากขึ้นใช้รถเป็นพาหนะมีทั้งรถยนต์ และรถมอเตอร์ไซด์ ถนนหนทางมีหลายสายมากขึ้น มีถนนคอนกรีต ลาดยาง การสื่อสารสะดวกมากขึ้น มีโทรศัพท์มือถือ มีแฟกซ์ ใช้อินเตอร์เน็ต

แหล่งทำมาหากินในปัจจุบัน

หาตามป่า ตามโคกหนองบัว ป่าหัวไร่ปลายนา แต่ปัจจุบันป่าน้อยลงกว่าอดีตเพราะตามหัวไร่ปลายนาคนเปลี่ยนมาปลูกมัน ปลูกอ้อย ปลูกยางพารา แหล่งอาหารเลขน้อยลง

แหล่งน้ำ หนองสาธารณะประโยชน์ ห้วยโสโกโฮ ตามทุ่งนา

การรวมกลุ่ม มีกลุ่มต่างๆ อยู่ในชุมชน 8 กลุ่ม

1. กลุ่ม ธกส.
2. กลุ่ม กองทุนหมู่บ้าน
3. กลุ่มเย็บผ้า
4. กลุ่ม เจียรไนพลอย
5. กลุ่ม ร้านค้าชุมชน
6. กลุ่ม ฌางข้าว
7. กลุ่ม ทำปุ๋ยชีวภาพ
8. กลุ่ม สตรีแม่บ้าน(ผ้าฝ้าย-ผ้าไหม)

ปัญหาของชุมชน แหล่งทรัพยากรธรรมชาติมีน้อยลง แหล่งน้ำมีน้อยแห้ง แหล่งอาหารมีไม่เพียงพอ ต้องซื้อจากกรรเ ร้านค้า ทำให้รายจ่ายเพิ่มขึ้น ต้องดิ้นรนออกหารับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างคานา รับจ้างเกี่ยวข้าว ตัดอ้อย ขุดมัน หรือบางคนก็ต้องเดินทางไปรับจ้างในกรุงเทพฯและต่างจังหวัด ทำให้ต้องจากครอบครัวเป็นเวลานาน

- ขาดผู้มีความรู้ในหมู่บ้าน มีคนที่เรียนจบปริญญาตรีมีน้อย
- ขาดแคลนอาหาร อาหารไม่เพียงพอต่อการบริโภค
- ขาดแคลนน้ำ น้ำไม่พอใช้ในการบริโภค และการเกษตร น้ำที่มีในแหล่งน้ำก็ขุ่น
- ขาดแคลนงาน คนในหมู่บ้านส่วนมากไม่มีงานทำ หลังจากเสร็จจากฤดูกาลทำนา
- เป็นหนี้ ธกส. หนี้กองทุนหมู่บ้าน หนี้ในระบบ

บทที่ 3

กระบวนการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

พื้นที่เป้าหมายในการดำเนินการวิจัยนี้คือ บ้านหนองหญ้าปล้อง ม. 6 ต. บ้านคู่อ.ยางสีสุราช จ. มหาสารคามโดยกลุ่มเป้าหมายเป็นชาวบ้านหนองหญ้าปล้องทุกครอบครัว ซึ่งมีขอบเขตด้านเนื้อหาในการวิจัยดังนี้

บริบทชุมชน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1) ลักษณะทางกายภาพ ประกอบด้วย ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะการตั้งบ้านเรือน ระบบการจัดการ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ลักษณะและพื้นที่ทำกิน การติดต่อกับชุมชนสังคมภายนอก 2) ประวัติความเป็นมาของชุมชน ประกอบด้วย การตั้งชุมชนและการแบ่งกลุ่มภายในชุมชน ประวัติบุคคลที่มีความสำคัญต่อชุมชน การเปลี่ยนแปลงของชุมชนทั้งอดีตและปัจจุบัน 3) โครงสร้าง และความสัมพันธ์ภายในชุมชน ประกอบด้วย ครอบครัว / เครือญาติ เศรษฐกิจ / ระบบการผลิต การเมือง การปกครอง การตัดสินใจ ศาสนาความเชื่อ ความสัมพันธ์ในชุมชน

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย เศรษฐกิจพอเพียง การพึ่งตนเอง การพึ่งตนเองด้านอาหาร ความมั่นคงทางอาหาร วัฒนธรรมชาวนา

พัฒนาการด้านการเปลี่ยนแปลงของการพึ่งตนเองด้านอาหารของชุมชน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในมิติการพึ่งตนเองด้านอาหาร ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ผลกระทบทั้งด้านบวกและลบต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น การปรับตัวของชุมชน และแนวโน้มชุมชนในอนาคต

สถานการณ์ของการพึ่งตนเองด้านอาหาร ได้แก่ สัดส่วนของการได้อาหาร จากการผลิต การหา การซื้อ การแลกเปลี่ยน วิธีการได้อาหาร โอกาส ความเสี่ยง แหล่งอาหารและสัดส่วนของการพึ่งพา ชนิด ปริมาณ ลักษณะและระยะเวลาของการพึ่งพาอาหาร รวมถึงกลุ่มคนที่พึ่งพา การผลิตอาหาร วงจรการผลิต ปัจจัยการผลิต ชนิด ปริมาณ ฤดูกาล ผู้ผลิต ความเสี่ยงของการผลิต การหาอาหารจากธรรมชาติ ชนิด ปริมาณ ฤดูกาล ผู้ผลิต ความเสี่ยง รายได้ รายจ่าย วิถีชีวิตในรอบปี การใช้เวลาของชาวบ้าน ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพ การครอบครอง การใช้ประโยชน์ ปัญหา ผลกระทบ ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง การดำเนินชีวิตของชาวบ้าน แบ่งตามปฏิทินฤดูกาลผลิต และกิจกรรมของชาวบ้านแต่ละเดือน ทุนทางสังคม วัฒนธรรมชาวนา ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

รูปแบบการพึ่งตนเองด้านอาหารบนฐานวัฒนธรรมชาวนา ประกอบด้วย ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนวิธีการ บทเรียนจากการวิจัย การเปลี่ยนแปลง ข้อเสนอแนะต่อการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านกลุ่มเป้าหมายหลัก ทีมวิจัยแลพระนักพัฒนาในหมู่บ้าน โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ การสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชนด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในด้านการพึ่งตนเองด้านอาหาร วิธิดำเนินการประกอบด้วยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ ตรวจสอบข้อมูลโดยชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลในชุมชนเชื่อมกับความรู้จากนอกชุมชน เพื่อกำหนดรูปแบบแนวทางในการทดลอง และการปฏิบัติการทดลอง และเน้นการนำเสนอและเผยแพร่ผลการวิจัยในชุมชน โดยใช้กระบวนการดำเนินโครงการวิจัยจะเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การพัฒนาโครงการ การค้นหาปัญหาของชุมชน การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย การกำหนดกรอบเนื้อหาและออกแบบเครื่องมือการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งการออกแบบการปฏิบัติการทดลอง การสรุปผลการทดลอง และการนำเสนอผลการทดลอง ตั้งแต่ร่วมคิดจนถึงร่วมรับผลประโยชน์

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ Time line (เส้นเวลา) ใช้ในการเก็บวิเคราะห์ข้อมูล พัฒนาการการเปลี่ยนแปลง เหตุปัจจัย และผลกระทบ แบบสำรวจครัวเรือน ผังวงจรการผลิต ผังวิถีชีวิต แผนผังทรัพยากร แผนที่เดินดินใช้ในการสำรวจระบบนิเวศน์และ ศักยภาพของชุมชนทั้งในมิติทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม การสนทนากลุ่มย่อย แบบสัมภาษณ์ และข้อมูลทุติยภูมิ รวมทั้งการศึกษาดูงานในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อสร้างและเสริมความรู้ที่มีในชุมชน

เครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้การวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การอุปนัยวิเคราะห์และการวิเคราะห์เชื่อมโยง สาเหตุ ปัจจัยในและนอกชุมชน ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ผลกระทบของปรากฏการณ์ และแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ความรู้ที่ใช้ในการวิเคราะห์ มาจากความรู้จากการเก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ 1, 2 และ 3 รวมกับความรู้และปรากฏการณ์ภายนอกชุมชน โดยการเชิญผู้รู้จากนอกชุมชนเข้าร่วมในการวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติการด้วย

กลุ่มเป้าหมายในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยพระ ผู้นำและชาวบ้าน ทุกครอบครัว

ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้มีระยะเวลาในการวิจัยทั้งสิ้น 1 ปี 3 เดือน หรือ 1 รอบการผลิต ตั้งแต่ 1 เดือนมีนาคม 2554 ถึงเดือนมิถุนายน 2555 โดยแบ่งการดำเนินงานเป็น 2 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ตั้งแต่เดือนมีนาคม 2554 – เดือนกันยายน 2554 รวม 7 เดือน เป็นช่วงที่เตรียมความพร้อมของทีมและชุมชน กำหนดกลุ่มเป้าหมายหลัก และออกแบบเครื่องมือ ดำเนินการเก็บข้อมูลรวบรวม สรุป ตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูล และทำรายงานความก้าวหน้า

ระยะที่ 2 การทดลองปฏิบัติการ ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2554 – มิถุนายน 2555 (ระยะเวลาทดลองปรับตามปฏิทินการผลิตของชุมชน) จำนวน 8 เดือน จะเป็นการเตรียมการปฏิบัติการ เมื่อปฏิบัติการทดลอง ถอดบทเรียน เสนอผลการวิจัยต่อสาธารณะทั้งในระดับชุมชนและระดับเครือข่ายการวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมถึงการเรียบเรียงและจัดทำรายงานผลการวิจัย

ขั้นตอนดำเนินงาน

การดำเนินการวิจัย แบ่งเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ 1-3 และระยะที่ 2 การทดลองปฏิบัติการ การสรุปผลและรายงานผลการวิจัย ซึ่งรายละเอียดมีดังนี้

ขั้นตอนการดำเนินการระยะที่ 1 ประกอบด้วย เตรียมความพร้อม เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และกำหนดแนวทางออกแบบปฏิบัติการ ระยะเวลา 7 เดือน

1. อบรมหลักการวิจัยเพื่อท้องถิ่น การออกแบบการวิจัย และการบริหารจัดการโครงการ จัดโดยโหนดมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทีมวิจัยเข้าใจกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และรู้จักใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล การอบรมครั้งนี้มีแกนนำทีมวิจัย 5 คนเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ ซึ่งหลังการอบรมสิ้นสุดพบว่า ได้เรียนรู้เรื่องราวใหม่ๆ และเสนอว่านักวิจัยทุกคนน่าจะมีโอกาสเข้ารับการอบรมบ้าง

2. จัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจโครงการแก่ชาวบ้าน พร้อมกับนำเสนอกรอบการเก็บข้อมูล เครื่องมือ และแผนการทำงาน พร้อมกับให้ชาวบ้านร่วมปรับกรอบเนื้อหาการเก็บ เครื่องมือ และแผนการทำงาน เพื่อให้การทำงานมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น แบ่งกลุ่มเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลในแต่ละเนื้อหา มีชาวบ้านเข้าร่วม 70 คน

ผลการประชุมชี้แจงโครงการนั้น ทำให้เกิดรูปแบบการทำวิจัยซ้อนวิจัย โดยชาวบ้านได้แบ่งกลุ่มเป็นโครงการวิจัยย่อย จำนวน 6 โครงการ แต่ละโครงการมีหัวหน้าโครงการวิจัย มีทีมวิจัยการเงิน โครงการ ซึ่ง ทีมวิจัยหลัก (ทีมแกน) จำนวน 5 คน ที่ผ่านการอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมจากพี่เลี้ยงเป็นหัวหน้าโครงการย่อยแต่ละโครงการ ซึ่งมีทีมวิจัยจำนวนตั้งแต่ 10- 15 ครอบครัว ซึ่งทำให้เกิดการร่วมมือกันดำเนินการเก็บข้อมูลทั้งหมู่บ้าน แต่แยกประเด็นกันดำเนินการ และมีการนำเสนอผลการเก็บข้อมูลของแต่ละโครงการให้ครบตามกรอบที่ร่วมกันกำหนดไว้ พร้อมทั้งมีงบประมาณในการดำเนินการให้กับแต่ละโครงการ ซึ่งทั้ง 6 โครงการมีดังนี้

โครงการย่อยที่ 1 บริบททั่วไปของหมู่บ้าน

โครงการย่อยที่ 2 พัฒนาการชุมชน การเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัย

โครงการย่อยที่ 3 ทรัพยากรธรรมชาติ

โครงการย่อยที่ 4 ทูทางสังคม วัฒนธรรมชาวนา การดำเนินชีวิตของชาวบ้าน

โครงการย่อยที่ 5 รายจ่ายด้านอาหาร รายรับ การพึ่งตนเองด้านอาหาร

3. การเก็บข้อมูล ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลของกลุ่มย่อย ประมาณ 1 เดือน คือเดือน
เมษายน 2555 ซึ่งมีขั้นตอนในการเก็บข้อมูลดังนี้

3.1 การแตกกรอบและออกแบบเครื่องมือ จัดในวันที่ 2-3 เมษายน 2554 วัดบ้านหนอง
หญ้าปล้อง เนื่องจากประสบการณ์ของทีมวิจัยที่เป็นแกนนำของกลุ่มย่อยยังมีไม่มากนัก ดังนั้นการแตก
กรอบโหนดจึงต้องเชิญพี่เลี้ยงจากบ้านป่าตองและเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกมาเป็นพี่เลี้ยงและ
วิทยากรในกลุ่มย่อยทั้ง 6 กลุ่ม แต่ละกลุ่มย่อยมีการวางแผน แตกกรอบ และออกแบบเครื่องมือตามความ
เหมาะสมโดยมีนักวิจัยที่เข้าร่วมอบรมกับโหนดเป็นแกนนำแต่ละกลุ่ม

3.2 การนำเสนอ กรอบเนื้อหาการเก็บข้อมูล เครื่องมือ วิธีการ และกลุ่มเป้าหมายที่ต้องขอความ
ร่วมมือ หรือเป็นการนำเสนอโครงการของกลุ่มย่อยต่อที่ประชุมหมู่บ้านนั่นเอง ซึ่งจัดวันที่ 3 เมษายน
วิธีการคือ กลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มจะต้องนำเสนอ ชื่อโครงการย่อย ทีมวิจัยโครงการย่อย เนื้อหาที่ต้องการ
เครื่องมือ และวิธีการที่จะเก็บข้อมูลตามเนื้อหา ระยะเวลา งบประมาณ และกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ
หลังจากที่ตัวแทนกลุ่มนำเสนอเสร็จ โหนดและพี่เลี้ยงรวมทั้งชาวบ้านที่เข้าร่วมจะช่วยกันแสดงความ
คิดเห็นต่อเนื้อหาที่นำเสนอตามประเด็นนั้น พร้อมกับอนุมัติหรือให้ปรับโครงการและงบประมาณตามที่
เสนอ ซึ่งส่วนมากอนุมัติให้ดำเนินการได้ และได้มีการนัดหมาย วันเวลาของการเก็บข้อมูลกับ
กลุ่มเป้าหมาย ที่ต้องการด้วย

ข้อดีของกิจกรรมที่ 3.1 และ 3.2 คือ ชาวบ้านได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมในงานวิจัยไปพร้อมกัน
ทั้งหมู่บ้าน แต่มากน้อยต่างกัน ทำให้เกิดความร่วมมือสูง

รายละเอียดที่โครงการย่อยนำเสนอ สรุปได้ดังนี้

โครงการย่อยที่ 1 บริบททั่วไปของหมู่บ้าน เก็บข้อมูลโดยการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิและการสำรวจ
เพิ่มเติม เพื่อให้ข้อมูลน่าเชื่อถือ และเป็นปัจจุบันมากขึ้น สมาชิกกลุ่มมี ทั้งหมด 11 คน มีนักวิจัยเป็น
หัวหน้าโครงการ คือ ใช้เวลาในการเก็บข้อมูล 1 อาทิตย์ เนื้อหาประกอบด้วย

1.1) ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะการตั้งบ้านเรือน ระบบการจัดการ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
ลักษณะและพื้นที่ทำกินการติดต่อกับชุมชนสังคมภายนอก

1.2) โครงสร้าง และความสัมพันธ์ภายในชุมชน ครอบครัว / เครือญาติ เศรษฐกิจ / ระบบการ
ผลัดการเมือง การปกครอง ความเชื่อความสัมพันธ์ในชุมชน

โครงการย่อยที่ 2 พัฒนาการชุมชน เนื้อหาหลักได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัย และ
ผลกระทบทั้งด้านบวกและลบจากการเปลี่ยนแปลงด้านการพึ่งตนเองด้านอาหารและวัฒนธรรมชุมชน

เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ การสนทนากลุ่มย่อย หรือการโสเหล่ ซึ่งผู้เข้าร่วม
แบ่งเป็น 2 ช่วงอายุ ได้แก่ รุ่นปู่ย่า รุ่นพ่อแม่ ส่วนรุ่นลูกนั้นอยู่ในวัยเรียนประถมและมัธยม เนื่องจาก
ประสบการณ์ในการตั้งคำถาม และการบันทึกข้อมูลนั้น ต้องใช้ทักษะเป็นอย่างมาก จึงจะได้ข้อมูลที่ลึก
และละเอียด ดังนั้น โครงการย่อยนี้จึงต้องมีโหนดและพี่เลี้ยงจากบ้านป่าตองช่วยเหลือ ในครั้งที่ 1 และ 2

ส่วนครั้งที่ 3 ซึ่งเป็นการเก็บตกประเด็นนั้นทางโครงการย่อยดำเนินการเองใช้เวลาในการโศเหลือ 2 วัน เก็บตก 1 วัน

โครงการย่อยที่ 3 ทรัพยากรธรรมชาติ ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาที่มีในชุมชน มีสมาชิกกลุ่ม 15 คน เนื้อหาที่ศึกษาได้แก่ ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ พื้นที่ การใช้ประโยชน์ การเปลี่ยนแปลง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง วิธีการดำเนินการคือ การสำรวจทรัพยากร การวาดผัง การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย และแบบสอบถามการใช้ประโยชน์ ระยะเวลาในการสำรวจ 2 อาทิตย์ กลุ่มนี้มีเครื่องมือและวิธีการที่หลากหลาย เพราะต้องการค้นหาศักยภาพของชุมชน ดังนั้นชาวบ้านนอกจากทีมวิจัยแล้ว หลังจากที่น่าสนใจ ชาวบ้านคนอื่นยังอาสาเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยรองอีกด้วย

โครงการย่อยที่ 4 วัฒนธรรมชาวนา การดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ทีมวิจัย 7 คน โดยแบ่งตามปฏิทินฤดูกาลผลิต, กิจกรรมของชาวบ้านแต่ละเดือน ความเชื่อค่านิยมในอดีต และปัจจุบัน วัฒนธรรมชาวนา ประเพณี องค์ความรู้ ทูตทางสังคมของชุมชนวิธีการคือ การสนทนากลุ่มย่อย ซึ่งหลังจากที่กลุ่มนี้นำเสนอ ผู้เข้าร่วมได้ตั้งข้อสังเกตว่า นักวิจัยเก็บข้อมูลก็เป็นผู้สูงอายุ ผู้ให้ข้อมูลก็เป็นผู้สูงอายุ ดังนั้น จึงเป็นความท้าทายว่าวัฒนธรรมในอดีตที่คนรุ่นปู่ย่าปฏิบัติมีอะไรบ้าง อะไรที่อยู่และอะไรที่ไม่มีแล้ว และที่ประชุมได้เสนอให้ศึกษาในรุ่นลูกและหลานเพิ่มเติมด้วย

โครงการย่อยที่ 5 ร่ายจ่ายด้านอาหาร รายรับ การพึ่งตนเองด้านอาหารของ สมาชิกกลุ่ม 13 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์รายครอบครัว เก็บข้อมูล 50 ครอบครัว ระยะเวลา 1 สัปดาห์ ที่ประชุมเสนอให้เก็บข้อมูลนี้ขึ้นเพิ่มเติมด้วย และหาค่าระดับครอบครัวและระดับชุมชน

3.3 สัปดาห์ของการเก็บข้อมูล พฤษภาคม 2555

เก็บข้อมูลครั้งที่ 1 โครงการย่อยทั้ง 5 โครงการนัดเก็บข้อมูลในวันเดียวกัน ที่วัดบ้านหนองหญ้าปล้อง ผู้เข้าร่วม 70 คน จากทั้งหมู่บ้าน วิธีการคือ แบ่งกลุ่มเป้าหมาย ตามที่เสนอและขอความร่วมมือไว้แล้ว ทีมวิจัยดำเนินการถามตามกรอบเนื้อหา และมีทีมบันทึกและอำนวยความสะดวก ผลที่เกิดขึ้นคือสุดท้าย ไม่รู้ว่าใครคือคนถาม ใครคือผู้ให้ข้อมูล และกลุ่มเป้าหมายไหลไปไหลมา (รวมทั้งนักวิจัยด้วย) อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าร่วมมีความสนุกสนาน เป็นกันเอง สร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน แต่ได้ข้อมูลไม่ครบ

เก็บข้อมูลครั้งที่ 2 จากบทเรียนของการเก็บข้อมูลของครั้งที่ 1 ทีมวิจัยของโครงการย่อยที่ 3 จึงได้โหนดและพี่เลี้ยงเข้ามาช่วยพาเก็บข้อมูลในครั้งที่สอง ซึ่งปรากฏว่า พอรู้ว่าโหนดจะเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงและพาโครงการย่อยที่ 3 เก็บข้อมูล โครงการย่อยอื่น ๆ ก็เข้าร่วมด้วย พร้อมกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งผลที่เกิดขึ้นคือ ดีกว่าครั้งที่ 1 แต่ก็มั่วทั้งทีมและกลุ่มเป้าหมายเหมือนกัน เพราะมีการแย่งชิงกลุ่มเป้าหมาย และนักวิจัยกลายเป็นกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้นในครั้งนี้ จึงได้ให้กลุ่มผู้สูงอายุหรือกลุ่มวัฒนธรรมพักการโศเหลือก่อนและเข้าไปรวมเป็นผู้ให้ข้อมูลกลุ่มอื่น ๆ (ทั้งกลุ่มเป้าหมายและนักวิจัยของโครงการย่อยนี้)

พร้อมกันนี้ ให้กลุ่มย่อยบริบทพื้นที่ ที่เก็บข้อมูลเสร็จแล้ว เตรียมการนำเสนอในครั้งต่อไป ส่วนโครงการย่อยสุดท้าย คือ รายได้ รายจ่าย นั้น ให้เดินเก็บข้อมูลในหมู่บ้านตามแบบสำรวจ หากสมาชิกครอบครัวใดอยู่ที่วัดก็ให้เก็บข้อมูลวันถัดไป

ผลการดำเนินการ เกิดความเจ็บสับสน และได้ทั้งข้อมูลและแนวทางการเก็บข้อมูล หลังจากนั้น ก่อนแยกย้ายจากกิจกรรม โหนดได้นัดหมายการนำเสนอข้อมูลต่อชุมชนครั้งที่ 1 เพื่อตรวจสอบข้อมูล และเตรียมนำเสนอเพื่อการวิเคราะห์หาแนวทางทดลอง

เก็บข้อมูลครั้งที่ 3 ครั้งนี้ทางโครงการย่อยที่ 5 ได้ให้หัวหน้าโครงการประสานไปยังโหนดเพื่อเข้ามาช่วยสรุปข้อมูลจากแบบสอบถามที่เก็บเสร็จแล้ว เพราะทีมวิจัยไม่รู้ว่าจะอย่างไรต่อ ดังนั้น ก่อนการนำเสนอไม่กี่วัน โหนดจึงได้เข้ามาดูแบบสอบถาม ซึ่งผลที่เกิดขึ้นปรากฏว่า ข้อมูลหลายครอบครัวตรงกัน และมีข้อคำถามหลายคำถามที่ไม่ได้ตอบ ดังนั้นจึงได้เสนอให้เก็บข้อมูลอีกครั้ง (ทั้งหมด) แต่เนื่องจากระยะเวลาไม่กี่วันจะต้องนำเสนอระดับชุมชน จึงเก็บข้อมูลเพียง 30 ครอบครัวเท่านั้น ซึ่งโหนดได้กำหนดให้เก็บให้เสร็จภายใน 1 วัน เพราะการสรุปข้อมูลเชิงปริมาณนั้นใช้เวลาหลายวัน

ดังนั้นทีมวิจัยโครงการย่อยนี้จึงได้แบ่งแบบสอบถามคนละ 3 ชุดเพื่อเก็บข้อมูลให้เสร็จ ใน 1 และนำข้อมูลมาให้หัวหน้าโครงการย่อยในวันถัดไป ซึ่งแบบสอบถาม 3 ชุดนั้น จะเก็บข้อมูลของครอบครัวตนเอง 1 ชุด และเพื่อนบ้านอีก 2 ครอบครัว ดังนั้น ก่อนเลิกประชุมจึงมีการซักซ้อมทำความเข้าใจแลกเปลี่ยนกันอีกครั้ง พร้อมทั้งแบ่งรายชื่อครัวเรือนว่าใครเก็บข้อมูลครอบครัวใด เพื่อป้องกันความซ้ำซ้อน และต้องรับผิดชอบข้อมูลให้เสร็จทุกข้อคำถาม

3.4 การสรุปข้อมูลเพื่อเตรียมนำเสนอ และวิเคราะห์

วันนี้โครงการย่อยทั้ง 5 โครงการ (ประมาณ 50 คน) นัดสรุปข้อมูลและเตรียมข้อมูลเพื่อนำเสนอ พร้อมกับมีการซ้อมนำเสนอ และให้ข้อคิดเห็นกันด้วย

วันแรกของการสรุปข้อมูล (บรรยากาศไม่ต่างจากการเก็บข้อมูล เพราะมีการโศกโหล่นกันอย่างสนุกสนานระหว่างกลุ่ม) แต่ละโครงการย่อยได้เขียนข้อมูลลงในกระดาษรูปฟาง กลุ่มมีการสร้างสีสันให้สวยงาม ซึ่งระหว่างที่สรุปข้อมูลอยู่นั้น โหนดได้เข้ามาช่วยแสดงความคิดเห็นว่า ข้อมูลอะไรบ้างที่ยังขาดและต้องเก็บเพิ่ม และเสนอวิธีการนำเสนอข้อมูลให้เข้าใจง่าย เช่นการเสนอปฏิทิน วัฒนธรรม การผลิต และวิถีชีวิตไว้ในปฏิทินเดียวกัน เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ การเสนอรายได้ รายจ่ายและหนี้สินเป็นกราฟ การเก็บข้อมูลด้านทรัพยากรเพิ่ม เช่น การใช้ประโยชน์ ของชาวบ้านหนองหญ้าปล้องและความสำคัญของทรัพยากร นั้น ๆ

วันที่สอง การเตรียมนำเสนอ หลังจากทีโครงการย่อยได้ดำเนินการตามที่พี่เลี้ยงแนะนำแล้ว วันนี้หัวหน้าโครงการและทีมวิจัยจึงได้ซ้อมการนำเสนอ มีข้อถกเถียงกันว่า จะนำเสนอเป็นภาษาอะไร ระหว่างภาษาอีสานกับภาษากลาง เพราะถ้าเป็นภาษาอีสาน ผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากส่วนราชการของอำเภอ

อาจจะไม่เข้าใจได้ แต่ถ้าเสนอเป็นภาษากลาง ผู้นำเสนอก็ไม่มั่นใจ กลัวสั้น ถ้าพูดอีสานไม่สั้น และพูดมั่นใจกว่า จึงสรุปกันว่า ให้นำเสนอเป็นภาษาอีสาน (แต่พอวันงานจริง ๆ กลับเสนอเป็นภาษากลาง เพราะผู้นำเสนอตื่นเต้นจนลืม) บรรยากาศการทดลองนำเสนอเป็นไปด้วยความเป็นกันเอง ตลอดวัน มีการตั้งคำถาม แสดงความคิดเห็นและเสนอแนะเกี่ยวกับข้อมูลมากขึ้น เพราะมีความมั่นใจมากขึ้น ส่วนผู้นำเสนอก็มีความมั่นใจ “พูดได้คัก” เพราะว่าเก็บข้อมูลเอง มากับมือ “เรารู้ข้อมูลดีที่สุด”

วันที่ สาม ของการเตรียม วันนี้เป็นการเตรียมเอกสาร หนังสือเชิญหน่วยงาน การมอบบทบาทหน้าที่ ด้านการประสานงาน อาหาร งบประมาณ การดูแลแขกผู้เข้าร่วม และการซักซ้อมขั้นตอนตั้งแต่ขั้นตอนแรก จนถึงขั้นตอนสุดท้ายของการเสนอข้อมูล ซึ่งทีมวิจัยออกแบบดังนี้

หัวหน้าโครงการกล่าวที่มาที่ไปโครงการแนะนำผู้ทรงคุณวุฒิ ทีมวิจัยหลัก เนื้อหาและกระบวนการเก็บข้อมูล

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวต้อนรับและของขอบคุณผู้เข้าร่วม

โครงการย่อยที่ 1 นำเสนอ เสร็จแล้วหัวหน้าโครงการเชิญ ปลัดอำเภอกล่าวแนะนำตัวกับชาวบ้าน ซักถามแลกเปลี่ยน พร้อมกับแนวทางการสนับสนุนชุมชนว่าจะทำให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างไร

โครงการย่อยที่ 2 นำเสนอ เสร็จแล้วหัวหน้าโครงการเชิญ นายก อบต. แสดงความคิดเห็นต่อการวิจัยของชาวบ้าน หัวหน้าโครงการวิจัย เรียนถามเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการสนับสนุนและแก้ปัญหาแหล่งน้ำอุปโภคบริโภค และแหล่งน้ำการเกษตรของบ้านหนองหญ้าปล้อง

โครงการย่อยที่ 3 นำเสนอ เสร็จแล้ว หัวหน้าโครงการกล่าวขอบคุณและเชิญเกษตรอำเภอ ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแนวทางการสร้างความร่วมมือ

โครงการย่อยที่ 4 เสร็จแล้วหัวหน้าโครงการ กล่าวขอบคุณและเชิญปศุสัตว์อำเภอ กล่าวแสดงความคิดเห็นและตัวแทนชาวบ้านเรียนถามเกี่ยวกับแนวทางการสนับสนุนหรือนโยบายด้านปศุสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้าน

โครงการย่อยที่ 5 นำเสนอ เสร็จแล้วหัวหน้าโครงการกล่าวขอบคุณ และสรุปเพิ่มเติมข้อมูลทั้งหมด เสร็จแล้วเชิญพัฒนาการอำเภอ กล่าวแสดงความคิดเห็น และแนวนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน และเชิญกำนัน หน่วยงานอื่น เช่น โรงเรียน สถานีนามัยร่วมแสดงความคิดเห็น

เสร็จแล้วจึงเชิญผู้ประสานงานโหนด พาชชาวบ้านวิเคราะห์ข้อมูลพร้อมออกแบบแนวทางการทดลองร่วมกัน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้วิธีหาค่าเฉลี่ยร้อยละ จัดช่วงของการ

เตรียมการนำเสนอ โครงการย่อยหลักที่ใช้วิธีการนี้คือ โครงการย่อยที่ 5 เรือธง รายได้ รายจ่ายและหนี้สิน วิธีการคือ

ออกแบบตารางให้เหมาะสมกับแบบสอบถาม เสร็จแล้วทีมวิจัยช่วยกันบอกตัวเลขที่ละข้อ หัวหน้าโครงการ เขียนตัวเลขในตาราง ทีมเลขารวมตัวและ และคำนวณค่าเฉลี่ย รวมผล รายครอบครัว และรายชุมชน ทำไปทีละข้อ จนครบทุกข้อ โดยไม่ใช้คอมพิวเตอร์

หลังจากนั้นทีมวิจัยช่วยกันวิเคราะห์ตัวเลข ที่ปรากฏ เช่น รายได้ รายจ่าย หนี้สิน ว่ามีความ เกี่ยวกันอย่างไร แหล่งรายได้ของหมู่บ้านและหนี้สินมาจากที่ใดบ้าง สร้างผลกระทบอย่างไร เป็นต้น เน้น การวิเคราะห์เฉพาะปรากฏการณ์ที่เป็นตัวเลข ไม่ได้เชื่อมโยงกับข้อมูลอื่น หรือสถานการณ์ภายนอก

2) ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา ทั้งหมดที่เก็บมาตั้งแต่วัตถุประสงค์ที่ 1-3 โดยชาวบ้านได้นำเสนอข้อมูลที่เก็บมาและมีผู้ประสานงานโหนดเสนอ สถานการณ์ ทิศทางการ พัฒนาจากภายนอก ที่เข้ามาในชุมชน จนกระทั่งสร้างปรากฏการณ์ใหม่ในชุมชนดังที่ปรากฏ เสร็จแล้ว จึงได้วิเคราะห์ให้เห็นการเชื่อมโยงแต่ละส่วน ตั้งแต่ ทรัพยากรธรรมชาติ อาหาร น้ำ สื่อ การค้าแรงงาน เป็นต้นว่าเกี่ยวกับนโยบายอย่างไร ชุมชนบ้านช่วยกันวิเคราะห์ทิศทาง ของหมู่บ้าน ในอนาคต โดยการอุปนัยความเป็นไปได้ และหากเป็นเช่นนั้นจริงจะเกิดอะไรขึ้น

3) กำหนดแนวทางปฏิบัติการทดลอง วางแผน การทดลอง เบื้องต้น จากการวิเคราะห์ ชาวบ้านได้สร้างภาพชุมชนในพื้นที่อยากเห็นร่วมกัน

5. จัดทำรายงานความก้าวหน้า

ระยะที่ 2 ทดลองปฏิบัติการ

การทดลองปฏิบัติการ

2.1 คูณกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์หนองดอกรเป็น เดือน พฤศจิกายน 2554 ผู้เข้าร่วม 42 คน การดู งานครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างการเรียนรู้ ด้านแนวคิดการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ให้กับกลุ่มเป้าหมาย และ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเห็นทางเลือกของการพึ่งตนเองและการสร้างกลุ่มที่เข้มแข็ง โดยโหนดประสานงาน ให้ และกลุ่มแกนนำชาวบ้านหนองดอกรเป็นจัดกระบวนการสร้างการเรียนรู้ ดังนี้ เข้า ความเป็นมาของ หนองดอกรเป็น แนวคิด วัฒนธรรมที่เกิดขึ้น และผลกระทบ ภายถ่ายแบ่งกลุ่มย่อยตามความสนใจ 6 กลุ่ม เชื่อมแปลงเกษตรและแลกเปลี่ยนเชิงลึกกับเกษตรกรต้นแบบหนองดอกรเป็น

ผลที่เกิดขึ้นคือ กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมได้เรียนรู้ มีความสนใจอยากจะปรับระบบการผลิต จะ พอลกลับถึงบ้าน ต่างก็วางแผนการผลิตผสมผสานในพื้นที่ของตน ซึ่งบางคนมีข้อจำกัดเรื่องแหล่งน้ำ

2.2 การดำเนินงานพึ่งตนเอง ศูนย์ปราชญ์คอนมัน 10 คน อ. เชียงยืน จ.มหาสารคาม เดือนกรกฎาคม 2555 การดำเนินงานครั้งนี้เพื่อเป็นการค้นหาทางเลือกในการพึ่งตนเองด้านอาหารให้กับกลุ่มชาวบ้านที่ขาดแหล่งน้ำ ไม่มีแหล่งน้ำเพียงพอต่อการปรับระบบการผลิตในแปลง โดยเลือกบ้านคอนมัน เพราะเป็นพื้นที่ศูนย์ปราชญ์ของมหาสารคาม

ผลการดำเนินงานชาวบ้านได้ให้ความสนใจวิธีการเลี้ยงกบ เลี้ยงปลา รวมทั้งการสร้างพื้นที่อาหารในชุมชน และได้นำกลับมาแลกเปลี่ยนกับชาวบ้าน

2.3 ปลูกผักบ้านและผักป่า บริเวณวัด ชาวบ้าน เด็กและเยาวชนร่วมกันปลูกผักป่า และผักบ้าน รวมกว่า 200 ต้น 60 ชนิด ในบริเวณที่ว่างรอบรั้ววัด วัด เมื่อเดือนพฤษภาคม 2555 และมีการแบ่งบทบาทหน้าที่กัน ดูแลรักษา ซึ่งทุกคนในหมู่บ้านได้ใช้ประโยชน์เข้าไปเก็บกินได้แต่ห้ามขาย

2.4 ปลูกไม้ยืนต้นรอบสระสาธารณะ ชาวบ้าน อบต. นักเรียน ครู ช่วยกันปลูกต้นไม้รอบสระน้ำสาธารณะ ซึ่งเน้นไม้ยืนต้น จำนวน 160 ต้น /15 ชนิด แต่ต่อมามีปัญหาคือ ความแห้งแล้ง ทำให้ต้นไม้เหล่านั้นตายเกือบหมด

2.5 เลี้ยงไก่บ้าน, ปลา ไก่ไข่และ สามสายเลือด และกบ ซึ่งเป้าหมายของการเลี้ยงคือ เพื่อการบริโภค โดยอาสาสมัคร เก็บข้อมูลเกี่ยวกับการลงทุนและเปรียบเทียบความเหมาะสม เลี้ยงกบ จำนวน 3 คน ปลา 15 คน ไก่บ้าน ไก่สามสายเลือด และไก่ไข่ จำนวน 6 คน โดยโครงการวิจัยสนับสนุนพันธุ์ ส่วนกลุ่มเป้าหมายต้องรับผิดชอบปล่อยและอาหารสัตว์เอง รายได้จากการขาย เป็นของอาสาสมัคร แต่จะต้องบันทึกข้อมูลให้กับโครงการวิจัย ตลอดช่วงการทดลอง

การสรุปผลการวิจัยและนำเสนอผลการดำเนินงาน

กิจกรรมนี้จัดเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 55 ที่ศาลาวัดบ้านหนองหญ้าปล้อง ผู้เข้าร่วมเป็นทีมวิจัย กลุ่มเป้าหมายหลัก และชาวบ้านทั่วไป จำนวน 60 คน กิจกรรมเริ่มจาก ทีมวิจัยได้สอบถามเพื่อประเมินความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งพบว่า กลุ่มเป้าหมายที่ร่วมการวิจัยอย่างใกล้ชิด มีความเข้าใจการวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มเป้าหมายบางคนก็ยังสงสัย ไม่เข้าใจว่าผู้นำพาทำอะไร รู้แต่ว่าเป็นวิจัย แต่ไม่รู้และไม่เข้าใจว่าวิจัยเป็นอย่างไร ซึ่งหลังจากที่ได้มีการประเมินความเข้าใจกันแล้ว หัวหน้าโครงการและแกนนำได้เล่าที่ไปที่มาของการวิจัย กิจกรรมทั้งหมดที่ดำเนินการมาตลอดระยะเวลา สองปีกว่า และสรุปผลเปรียบเทียบผลการทดลองดำเนินการ หลังจากนั้นจึงได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนซักถาม ก่อนปิดการสรุปผลและนำเสนอผลการวิจัย

บทที่ 4

ผลการศึกษา

เนื่องจากโครงการอยู่ระหว่างการดำเนินงาน ดังนั้น ในรายงานฉบับนี้ ทีมวิจัยจึงได้เสนอผลการศึกษตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) บริบทพื้นที่และพัฒนาการด้านการเปลี่ยนแปลงของการพึ่งตนเองด้านอาหารของชุมชน 2) สถานการณ์การพึ่งตนเองด้านอาหารของชาวบ้านหนองหญ้าปล้อง มีปัจจัยใดบ้างที่เกี่ยวข้อง และมีผลกระทบทั้งปัจจุบันและอนาคตของหมู่บ้าน 3) ทูตทางสังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จะนำมาปรับใช้ในการสร้างการพึ่งตนเองด้านอาหารของชาวบ้าน และ 4) เพื่อสร้างรูปแบบการพึ่งตนเองด้านอาหารบนฐานวัฒนธรรมชาวนาของชุมชนหนองหญ้าปล้อง ซึ่งผลการศึกษาในสรุปได้ดังนี้

พัฒนาการด้านการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ช่วงที่ 1 การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน เริ่มสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนเมื่อ มีการพัฒนาระบบแสงสว่างของหมู่บ้าน ในอดีตนั้นชาวบ้านใช้กระบอกหรือขี้ได้ เป็นแสงในช่วงกลางคืน ซึ่งขี้ได้ที่ชาวบ้านนำมาใช้นั้น มาจากต้นยางน่านั้นเอง หลังจากทานอาหารเย็นแล้ว ชาวบ้านจะนั่งคุยกัน มีแสงได้เป็นแสงสว่าง บ้านใดเสียงดัง จะได้ยินกันไปทั่วหมู่บ้าน อาหารการกินช่วงนั้นชาวบ้านหนองหญ้าปล้องไม่ได้ซื้อเลย เพราะหาได้ตามธรรมชาติ ทั้งผัก ปลา เห็ด หน่อไม้ ถึงแม้ไม่ได้ขาย แต่ก็ถือว่ามีกิน หาได้พอกินตลอดปี ชาวบ้านในช่วงนั้น ไม่มีเงินมาก แต่ก็ไม่มีหนี้สิน การทำการเกษตรอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ส่วนปุ๋ยเคมีนั้นชาวบ้านไม่ได้ใช้ เพราะมีขี้วัวที่เลี้ยงไว้ขาย มีแค่ไหนก็ใช้กันแค่นั้น ส่วนข้าวถ้าไม่แล้งก็พอได้กินตลอดปี หากบ้านใดข้าวไม่พอกินก็หยิบยืมกันได้ ในช่วงต่อมา ถึงแม้ว่ามีตลาดเข้ามาในหมู่บ้าน น้ำมันก็าดเข้ามา ทำให้ชาวบ้านสะดวกขึ้น เพราะน้ำมันจุดไฟให้แสงสว่างได้นานกว่าขี้ได้หรือกระบอก อีกทั้งทำให้เกิดความสะดวกสบายมากขึ้น เพราะไม่ต้องไปเก็บขี้ยางนาให้เหม็น มีเงินไม่มาก ไม่ถึงบ้านก็ซื้อได้ ความสะดวกสบายก็มีมากขึ้น ต่อมาเมื่อมีการานปุ๋ยเคมีต โดยการส่งเสริมการปลูกข้าวเพื่อขายของทางอำเภอ ในปี 2525 บ้านหนองหญ้าปล้องจึงมีโรงสีแห่งแรก คือของพ่อ จันทา พูลเจริญ สีข้าวให้ชาวบ้านหนองหญ้าปล้องหมู่บ้าน ปรากฏการณ์การเข้ามาของสารเคมีนั้น ทำให้ระบบการเกษตรของหมู่บ้านเปลี่ยนแปลง จากที่เคยปลูกข้าวเพื่อกิน ทำบุญ เลี้ยงสัตว์ เผื่อพี่เผื่อน้อง ก็เป็นการปลูกเพื่อขาย คำนิยมการเพิ่มผลผลิตข้าวในทุกรูปแบบเข้ามาในหมู่บ้าน ตั้งแต่การเปลี่ยนพันธุ์ข้าวจากข้าวพื้นบ้าน ที่ช่วยเรื่องการจัดการแรงงาน ไม่ต้องจ้างงาน เป็น ข้าวสายพันธุ์ส่งเสริม ทั้งข้าว กข.6 และข้าวหอมมะลิ 105 ถึงแม้ว่าชาวบ้านหนองหญ้าปล้องจะปลูกข้าวเพื่อขาย แต่การแบ่งปัน การทำบุญก็ยังมิอยู่เหมือนเดิม การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้อย่างชัดเจนอีกประการหนึ่งคือ ชาวบ้านมีเงินมากขึ้น แต่เงินที่มีซื้อของได้น้อยลง หนี้สินของชาวบ้านเริ่มเกิดขึ้น จากการส่งเสริมให้กู้เพื่อการเกษตร และความอยากได้ อยากมีของ

ชาวบ้านเอง นอกจากนั้นระบบการทำนาที่เปลี่ยนแปลง โดยใช้การทำนาหว่านมากกว่านาดำ ทำให้ผลผลิตข้าวน้อยลงในทุกปี หากปีใดที่เกิดความแห้งแล้ง ชาวบ้านก็ไม่มีเงินใช้หนี้ ทำให้หนี้สินเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ขณะที่แหล่งอาหารของหมู่บ้านที่หาได้พอกินทั้งปี มีเท่าเดิม แต่ปริมาณอาหารลดลง เนื่องจากสารเคมีที่เข้ามา เช่น ปลา กบ เขียด เริ่มหายไ้ไป ผักพื้นบ้านบางชนิดที่หาได้ตามฤดูกาล ลดลง จนแทบจะหาไม่เจอในปัจจุบัน หรือผักบางอย่างที่มี ชาวบ้านก็ไม่กล้านำมากิน เพราะสารเคมีตกค้าง ดังนั้น เมื่อแหล่งอาหารเก่าถูกทำลายจนอาหารเหลือน้อย แหล่งอาหารใหม่ก็เข้ามา และเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง นั่นคือ ระบบบรรณาษาอาหาร และร้านขายอาหารในหมู่บ้าน รวมถึง ตลาดนัดต่าง ๆ ด้วย

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าชาวบ้านจะมีรายได้มากขึ้น ค่าใช้จ่ายด้านอาหารมากขึ้น ลูกหลานไปทำงานนอกหมู่บ้านเพื่อส่งเงินมาเกื้อกูลครอบครัว แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงเลย คือ ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน ชาวบ้านหนองหญ้าปล้องได้รับการกล่าวถึงจากหมู่บ้านใกล้เคียงว่า เป็นหมู่บ้านที่วัฒนธรรมความเป็นพี่น้อง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สูงมาก แม้มีงานต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ลูกหลานวัยรุ่นในหมู่บ้านไม่เคยทะเลาะกันให้เห็น ซึ่งตัวอย่างที่เห็นชัดเจนคือ จากการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน สำหรับบ้านอื่นแล้ว ถ้าไม่หมดเงินแสน ไม่ได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน แต่สำหรับบ้านหนองหญ้าปล้องการเลือกผู้นำไม่ต้องสิ้นเปลืองเงินทอง ชาวบ้านเสนอชื่อกัน และสรุปเลือกกัน ไม่ต้องซื้อเสียงหรือใช้เงินหว่านเหมือนบ้านอื่น

หลังจากที่ระบบการเกษตรเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ พ.ศ. 2525 ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งที่ตามมาคือ ไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้าน และเกิดการวางแผนงานรับจ้างไปเข้าเย็นกลับ ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งของชาวบ้านที่ใช้เวลาว่างจากการทำการเกษตรไปรับจ้าง แต่สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือ ค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารมากขึ้น ความฟุ่มเฟือยตามมา เกิดค่านิยมและการแข่งขันใหม่ นั่นคือ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เครื่องใช้ไฟฟ้า รถมอเตอร์ไซด์ การเดินทางสะดวกขึ้น การซื้ออาหารกินมากขึ้น และที่สำคัญ ชาวบ้านอยู่บ้านน้อยลง และใช้เวลาในการอยู่บ้าน และคุยกันในครอบครัวน้อยลง

อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงเชิงเศรษฐศาสตร์ และสาธาณูปโภคมากมายเข้ามาในหมู่บ้าน แต่ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ช่วยเหลือแบ่งปันกันก็ยังมีอยู่เหมือนอดีต วัลย์คงเป็นสนามเด็กเล่นของเด็ก ๆ ในหมู่บ้าน ความเคารพนับถือในผู้ใหญ่ผู้เฒ่าผู้แก่ยังมีอยู่สูงมาก ในด้านสังคม หากมีงานบุญ หรือหากผู้นำหมู่บ้านขอความร่วมมือจากชาวบ้าน เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน หรือทำกิจกรรมร่วมกันในหมู่บ้าน วันนั้นชาวบ้านหนองหญ้าปล้องสามารถหยุดการวางแผน และลงมือทำร่วมกันอย่างเต็มที่ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ถือได้ว่า เศรษฐกิจครอบครัวก็สำคัญ ความสัมพันธ์ด้านสังคมก็สำคัญไม่แพ้กัน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สาเหตุหลักของการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน มาจากปัจจัยดังต่อไปนี้

1. ค่านิยมของชาวบ้าน
2. การเปลี่ยนระบบการผลิต
3. สื่อโฆษณาชวนเชื่อ
4. ความฟุ่มเฟือย อยากได้ อยากมี

5. สภาพพื้นที่ ความจำกัดของทรัพยากรการผลิต ได้แก่ แหล่งน้ำ

ผลกระทบ

เมื่อมีความสะดวกสบายมากขึ้นส่งผลให้คนในชุมชนมีนิสัยชอบความสะดวกสบายหวังพึ่งแต่เทคโนโลยีจากภายนอก เพราะทำให้ประหยัดเวลาในการประกอบอาชีพ แต่ผลที่ตามมาคือต้นทุนที่เพิ่มสูงขึ้นในการทำนา ใช้ทุนในการประกอบอาชีพมากขึ้น มีรายจ่ายเพิ่มขึ้น ค่าจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น ในขณะที่รายได้เท่าเดิมจึงทำให้ต้องมีการเพิ่มรายได้มากขึ้น โดยการไปกู้ยืมเงินจาก ธกส. มาเพื่อใช้เป็นต้นทุนจึงทำให้มีปัญหาเรื่องหนี้สินตามมา

สถานการณ์การพึ่งตนเองด้านอาหารของชุมชน

แหล่งอาหารที่มีในบริเวณชุมชนที่ชาวบ้านสามารถพึ่งพาให้เป็นแหล่งอาหารได้ มีหลายแห่ง แต่ชาวบ้านสามารถพึ่งพาได้เพียงบางฤดูเท่านั้น ไม่ได้พึ่งพาตลอดปี นอกจากนั้นแล้ว ชาวบ้านก็ไม่ได้พึ่งพาทุกอย่างครบถ้วน มีเพียงบางส่วนของหมู่บ้านเท่านั้น ซึ่งแยกได้ตามนี้

1. การพึ่งพาหนองน้ำสาธารณะประโยชน์ของบ้านหนองหญ้าปล้อง

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ของหมู่บ้าน

มีเนื้อที่ ประมาณ 16 ไร่ ในปัจจุบัน

ขุดลอกล่าสุด ปี พ.ศ. 2551 โดยงบ อบจ. (องค์การบริหารส่วนจังหวัด)และอบต.

สภาพเดิม ของหนองน้ำก่อน พ.ศ. 2519 เดิมมีหนองน้ำมีพื้นที่น้อยเดียวประมาณ 5-6 ไร่ ที่เหลือเป็นตากผ้า เป็นโนนสวน

ปัญหา - มีน้ำน้อย

- มีวัชพืชขึ้นมามากเช่น โป่ง บัว ผัก จอก แหน

- สภาพตื้นเขิน

- หน้าแล้งมีน้ำน้อย บางปีอาจถึงกับแห้งเลยน้ำไม่พอใช้และไม่พอให้สัตว์เช่น วัว ควาย
เปิดได้กิน

การพัฒนาแหล่งน้ำด้วยการขุดลอกขุดครั้งแรก ในช่วงสมัยนายกิติฤทธิ์ ปราโมท เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีนายสุวรรณ ทองยอมเป็นผู้ใหญ่บ้านประมาณ 2520-2521 ขุดลึก 50 ซม. ขุดเป็นคลองยาวประมาณ 80-90 เมตร

ในสมัย นาย เหมือน เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้งบประมาณจากจังหวัดให้มาขุดเป็นสระสี่เหลี่ยมเนื้อที่ 3 ไร่

ในสมัย ผู้ใหญ่ จันทร พูลเจริญ เป็นผู้ใหญ่บ้านได้งบประมาณจากจังหวัด มาขุดสระประมาณ 6 ไร่ และงบจากองค์กรแพลนมาขุดสระ 1 ไร่

ในสมัย นาย เสาร์ พูลเจริญ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้งบประมาณจากจังหวัดมาขุดลอกจนถึงปัจจุบันมีเนื้อที่

6) พ่อขุน วงศ์นอก จำนวน 1 งาน

7) แม่จันลา แก้วแกมทอง จำนวน 2 งาน

3. การหาอาหารประจำในหนองสาธารณะประโยชน์

ชาวบ้านหนองหญ้าปล้อง ได้ตั้งกติกาไว้ว่า “ถ้ามีการปล่อยปลา จะมีการประกาศห้ามหากินในหนอง 1-2 ปีแล้วจะมีการประกาศลงแหจับปลาทั้งหมู่บ้านพร้อมกัน” หลังจากนั้นก็ปล่อยให้ชาวบ้านหา กินตามสะดวกได้ประมาณ 2-3 เดือนถ้ามีการปล่อยปลาอีกก็ จะมีการประกาศห้ามลงหากินในหนองอีก เป็นการถือปฏิบัติกันมาเรื่อยๆ ซึ่งมี 10 ครอบครัวที่หาอาหารในหนองน้ำสาธารณะ ได้แก่ ครอบครัวของ

1. นายจ้อย ชารีเพ็ง
2. นายเปด สีทองสา
3. นายปุ่น โพธิ์เทพา
4. นายพร น้อยกำแพง
5. นายเหล่ เดชคุณรัมย์
6. นายอ้อด นิลวัน
7. นายแดง ชินห้วยดง
8. นายใส ชารีเพ็ง
9. นายไสว จันทบูรณ์
10. นายแห้ง ชายชำนาญ

อาหารที่หาได้ในหนองน้ำสาธารณะ ได้แก่ ปลาหลาย เช่น ปลาดุก ปลาสวาย ปลา กุ้ง หอย ปู กบ เขียด แมงอืดำ ผักบัวแดง เขียดบัก

2. การพึ่งพาอาหารจากนา

การทำเกษตรของชาวบ้านหนองหญ้าปล้องถูกกำหนดไว้ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ นั่นคือเป็นที่ โน่นราบ สภาพดินเป็นร่วนปนทราย ไม่มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้น้ำฝน ในการทำนา เลี้ยงสัตว์ หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว พื้นที่นาของบ้านหนองหญ้าปล้องถูกปล่อย ให้ว่างเปล่า และเป็นพื้นที่สำหรับเลี้ยงวัวควาย

เมื่ออดีต จะเป็นพื้นนามีแต่แปลงเล็กๆ พื้นที่ไม่เสมอกัน เป็นที่สูงๆ ต่ำๆ ไร่ควายไถนา กัน ตั้งแต่เตรียมดินไปจนถึงการเก็บเกี่ยวล้วนใช้แรงงานคน มีการลงแขกเกี่ยวข้าว นวดข้าว หาบข้าว ส่วนปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ไม่มีมากมาย ไม่ได้ใช้สารเคมีในการปรับปรุงบำรุงดิน เพราะดินมีความอุดมสมบูรณ์อยู่แล้ว ก่อนลงนามีการบอกกล่าวเจ้านา

การหาอาหารก็หาได้ง่ายแค่เดินตามรอยไถก็พอ จะหาจับกบ เขียดหอย ปู มาทำอาหารได้ในแต่ละวัน ในนาที่ไม่มีสารเคมี การหาอาหารก็เลยง่าย หายามใดก็ได้กิน คนสมัยก่อนจะหากินแต่พอได้กิน บ่

มีการซื้อ แต่จะขอกันกินได้แบ่งกันกินได้ อาหารก็เลยมีหลาย ผักก็ปลูกตามหัวนา ดินดีไม่มีศัตรูพืช ทำลาย อยากกินอะไรก็ปลูกเอง ทำเอาเองหมดบ่มีการซื้อกันไม่มีการขายให้กันมีแต่แบ่งและแลกเปลี่ยน กันเช่นผักแลกเปลี่ยน ปลา แกล่แลกเปลี่ยนปลา แกล่

ปัจจุบัน พอเริ่มมีรถไถเข้ามา มีการใช้ปุ๋ยเคมีในนา พอเริ่มใช้ปุ๋ยเคมีหลายเข้าก็ทำให้เกิดดินเสีย เกิดดินเค็ม ปลาเริ่มเป็นโรค ข้าวเป็นต้นแดงใบไหม้ ได้ผลผลิตน้อยแต่เพียงพอต่อการบริโภคใน ครอบครัวเท่านั้น ไม่ได้ขาย หรือหากครอบครัวใดได้ขายก็มีรายได้ไม่เกิน 20000 บาท ต่อปี ทำให้การหา อยู่หากินยากขึ้นพอหายากคนก็เริ่มไม่อยากจะหา รือซื้อกันอย่างเดียว ถึงแม้ว่าชาวบ้านหนองหญ้าปล้องจะมี ที่ดินน้อย เฉลี่ย 10 ไร่ต่อครอบครัว และสภาพพื้นที่เป็นที่แห้งแล้งก็ตาม แต่ชาวบ้านหนองหญ้าปล้องก็มี ข้าวเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี

สาเหตุ ปัจจัยที่ทำให้อาหารที่มีในนาเปลี่ยนไป

สาเหตุ

-เครื่องมือในการทำนาเปลี่ยนไป จากการศึกษาประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน พบว่า จาก เดิมวิธีการทำนาของบ้านหนองหญ้าปล้อง เป็นการทำนาอาศัยน้ำฝน มีการพึ่งพา ธรรมชาติสูง ถึงแม้ว่าคุณภาพของดินไม่ดีมากนัก แต่ผลผลิตข้าวก็เพียงพอต่อการ บริโภค แต่เมื่อมีการส่งเสริมจากรัฐ ทั้งการปรับเปลี่ยนพันธุ์ข้าวให้ตรงตามความ ต้องการของตลาด การส่งเสริมการใช้สารเคมีทางการเกษตร การใช้เครื่องจักรในการทำ นา ปัจจัยเหล่านี้ ทำให้อาหารที่มีในนาข้าวลดลง และหมดไป ถึงแม้ว่าจะมีอาหาร บางอย่างเหลืออยู่บ้าง เช่น ผักพื้นบ้านที่มีตามฤดูกาล แต่ชาวบ้านก็ไม่กล้านำมาบริโภค เพราะกลัวสารเคมีตกค้าง

-มีการเริ่มใช้สารเคมีมากขึ้น

ปัจจัย

-มีการค้าขายมากขึ้น

-มีรถไถเข้ามาขายอาหาร เริ่มมีร้านค้าทั้งในชุมชน และนอกชุมชน

-คิดว่ามีวิธีหาเงินง่าย

-คนไม่ขยันหากินเหมือนเมื่อก่อน คนมีนิสัยเปลี่ยนไป ไม่ค่อยหากินมีแต่ซื้อ

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง

-คนเริ่มมีหนี้สินมากขึ้น เพราะต้องยืมมาซื้อกิน

-ลูกกินอาหารกับพ่อแม่ไม่ได้ ต้องหาซื้อมาให้ลูก

-ของกินตามร้านค้า ตามรถมีมากขึ้น สะดวกรวดเร็วทันเวลา คนเลืบทหาอาหารรอแต่ เอาเงินมาซื้ออย่างเดียว

3. อาหารที่ทำได้ในนาตามฤดูกาล

อาหารที่ทำได้ในฤดูแล้ง

ประเภทสัตว์ ได้แก่ ปู กบ ปลา หอยเชียด กุ้ง ปลาชิว ปลาตะเพียน ปลาไน ปลานิล ปลากระดี่ นก หนู ไ้ กิ้งก่า กิโปม แมงดา แมงเงา กิ้งหรีด

ประเภทผลไม้ ได้แก่ มะพร้าว มะม่วง ฝรั่ง พุทรา น้อยনা กล้วย มะขาม หมาบกบกแห้ง

ประเภทพืช ได้แก่ ผักบุ้ง สายบัว กระเจตน้ำ สะเดา กระโดน ดอกแคบ้าน แคป่า ต้นด้ว อ้อย มัน 5 นาที กะถิน

อาหารที่ทำได้ในฤดูฝน

อาหารประเภทสัตว์ ได้แก่ ปลาต่าง ๆ ปู หอยเชอรี เชียด กบ ฮวก หนู นก เทา กุ้ง กิโปม

อาหารประเภทผลไม้ ได้แก่ มะพร้าว ฝรั่ง หมาควาพุทรา หมาบกบกดิบ มะขาม กล้วย มะกอก

อาหารประเภทพืช ได้แก่ ผักบุ้ง ผักแว่น ผักอีฮิน ผักโฮปหม ผักกระโดน ผักสะเดา ตำลึง ชะอม ด้ว

อาหารที่ทำได้ในฤดูหนาว

อาหารประเภทสัตว์ ได้แก่ ปู กบ เชียด ปลาชนิดต่าง ๆ หอย กุ้ง นก หนู

อาหารประเภทผลไม้ ได้แก่ มะพร้าว มะขาม ฝรั่ง กล้วย หมาบกบกสุก ตะขบ เล็บแมว มะตูม

หมากสัง

อาหารประเภทพืช ได้แก่ ผักกะแยง ผักลีมผัว ผักอีฮิน ผักบุ้ง ผักกระเจตน้ำ สายบัว สะเดา กะถิน จีเหล็ก ด้ว แคบ้าน-ป่า

4. อาหารที่ได้จากป่าธรรมชาติ (โลกหนองบัว)

ที่ตั้ง ป่าอยู่ ห่างจากหมู่บ้านหนองหญ้าปล้องไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 2 กิโลเมตร

พัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงอาหารในป่าของชุมชนหนองหญ้าปล้อง เนื่องจากผู้คนในชุมชนมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้สถานการณ์ด้านอาหารในชุมชนเปลี่ยนแปลงได้ยู่ตลอดเวลาจากป่าที่เคยมีอยู่มากก็ได้มีการถางป่า เผาป่าเพื่อทำไร่อ้อย ไร่มัน ปลูกยางพารา และทำนาจนถึงปัจจุบันป่าเริ่มหมดไป และเหลือน้อยลง ก็คงเหลือหมดไปในไม่ช้า ในที่สุดก็พอได้เห็นตามหัวไร่ปลายนาเนื่องจากสภาพป่าเปลี่ยนไปแทบหาไม่ได้เลยอาหารที่มีอยู่ในป่าคงเหลืออยู่บ้าง เช่นเห็ดในบางฤดู พืชผักก็มีไม่มากป่าก็ถูกทำลายลงทุกวันชีวิตของคนในชุมชนก็เริ่มเปลี่ยนแปลงจากการหาอาหารเองได้ตามธรรมชาติ ในปัจจุบันก็หันมาพึ่งพาอาหารตามรถเร่ ตามร้านค้า และท้องตลาด

สถานการณ์อาหารจากป่าธรรมชาติบ้านหนองหญ้าปล้องในปัจจุบัน

เนื่องจากสภาพของพื้นที่ป่าถูกทำลายไปด้วยวิธีต่างๆของคนในปัจจุบัน การถาง การเผา การตัด เพื่อใช้ประโยชน์โดยไม่ทันยังคิดทำให้ป่าลดลง ที่เหลืออยู่ก็เป็นป่าตามหัวไร่ปลายนา แหล่งอาหารก็สูญหายไปพร้อมกับป่า ที่เหลืออยู่ก็พอหาได้บ้างตามฤดูกาล บางครั้งเมื่อถึงฤดูกาลของมันแล้วแต่พอไปหา หาทั้งวันก็ไม่ได้เจอคนที่หาได้เยอะก็ขอซื้ออีกนกลางป่า

สาเหตุปัจจัย ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงฐานอาหารจากป่าธรรมชาติ

- พืชเศรษฐกิจเข้ามามีบทบาท เช่น อ้อย มัน ยางพารา
- การเพิ่มขึ้นของประชากร
- เครื่องมือหากินทันสมัยขึ้น
- การถางป่า การเผาป่า

ประโยชน์จากป่า

- ทำให้หาอาหารได้ตามฤดูกาล
- ไม่มีมาทำฟัน ทำบ้านได้
- หาอาหารตามฤดูกาลได้

5. อาหารหาได้จากโคกหนองบัว

อาหารประเภทสัตว์ ได้แก่ ไก่ แมงเงา กุ้ง กุ้งกุลาดำ กุ้งขาว กุ้งแม่น้ำ กุ้งกุลาดำ กุ้งกุลาดำ กุ้งกุลาดำ กุ้งกุลาดำ
คามา แมงท๊อบ แมงแก่ง แมงย่างจีน หุ่น กา

อาหารประเภทพืช ได้แก่ ผักต้ว ผักกระโดน ผักสะเดา ผักเม็ก ส้มโอมง มันเทียน มันอีอ่อน มัน
เพิ่ม หมากบก หมากแต่ ก้นโครก ต้องเล่ง หมากสีพวน หมากเล็บแมว หมากเบน หมากเฒ่า หมาก
ส้มป่อย

ประเภทสมุนไพร ได้แก่ มะขามป้อม ต้นฝรั่ง ต้นนมสาว หวานอีอูบ ตุงกา ถิ่นกวาง สะเดา ส้ม
มอ

การใช้ประโยชน์จากป่า

- หาอาหารได้ตามฤดูกาลได้
- ไม้ก็นำมาทำฟืน และสร้างบ้าน

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

- วิธีการกินของคนในชุมชน
- การค้าขาย
- การทำลายแหล่งพันธุ์
- การถางป่าเพื่อทำเป็นที่นา
- สภาพแห้งแล้ง/ขาดความชุ่มชื้น

-เครื่องมือหาหินทันสมัยมากขึ้น

ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลง

เมื่อหาอาหารจากป่าไม่ได้เหมือนเดิมก็ต้องซื้ออาหารทุกอย่าง ทุกวัน ทุกฤดูกาล รายจ่ายมากกว่ารายรับ ทำให้เป็นหนี้สินเพราะทำให้ต้องยืมมาซื้อกิน การให้ การขอ การแบ่งปัน ก็จะมีไม่มากเหมือนเดิมจะมีแต่ในหมู่บ้านที่นอกริมน้ำ เมื่อป่าถูกทำลายฝนฟ้า ก็ไม่ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้เกิดภาวะโลกร้อน

6. อาหารที่หาได้จากห้วย โสกน้ำขาว

สภาพอดีต

ลักษณะทั่วไป ที่ตั้ง

- อยู่ห่างจากหมู่บ้านหนองหญ้าปล้องไปทางทิศตะวันออกประมาณ 500 เมตร

- ลักษณะเป็นลำห้วยคดเคี้ยว ขาวละไปทางทิศใต้ ประมาณ 700 เมตร

* เมื่อก่อนจะเป็นห้วยเล็กๆลึกพอประมาณมีน้ำ มีอาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติ มากมาย สามารถหาได้ทุกฤดูของสัตว์น้ำได้เป็นอย่างดีเพราะมีเว้าลึก และมีโสกน้ำตลอดปี นอกจากนี้ยังเป็นที่ย้ายแหล่งน้ำแห่งนี้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ การเพาะปลูก เพราะแต่ก่อนชาวบ้านชอบทำสวนปลูกผักตามริมห้วยริมคลองชาวบ้านยังอาศัยแหล่งน้ำแห่งนี้เพื่อบริโภคในครัวเรือนและใช้ในการซักผ้าได้

พัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงของฐานอาหารในแหล่งน้ำ

- การขุดลอกลำห้วย ก่อนการขุดลอกจะต้องมีการเผาป่า ให้เรียบร้อย สูดน้ำออกจากลำห้วยให้แห้ง อาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติได้หายไปอย่างสิ้นเชิง การขุดลอกก็ใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่ ไม่ใช่คนเหมือนเดิม การทำลายล้างแหล่งอาหาร การแปรสภาพของแหล่งน้ำทำให้ระบบนิเวศล่มสลาย ชาวบ้านทำมาหากินไม่ได้นอกจากการขุดลอกแล้วยังมีการสร้างฝายทดน้ำในลำห้วยหลายแห่งทำให้พันธุ์สัตว์น้ำที่เป็นอาหารขยายพันธุ์ไม่ได้ คนหาหินได้ง่าย จับสัตว์เล็ก สัตว์น้อยมากินหมดบางปีน้ำแห้งเพราะฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล

- เครื่องมือในการหาอาหารก็ทันสมัยขึ้น และมีหลายชนิด

- การกินอาหารของคนในชุมชนก็ไม่ใช่เป็นไปในเชิงอนุรักษ์ เช่น จับสัตว์ในฤดูวางไข่ และจับสัตว์เล็กมากินหมด

การพึ่งพาอาหารจากภายนอกชุมชน โดยการซื้อ

อดีต แต่ก่อนก็นิยมไปตลาดอำเภอพยุหะคีรีซื้อเฉพาะของใช้ที่จำเป็นเช่นถ้าซื้อกับข้าวก็จะซื้อแค่นี้แล้ว ขนมห่านหลอดช่อง ขนมห้าง ขนมหอยกุ่ม ส้มเกลี้ยง(บ้านเฮาเรียกกัน)หรือเงาะผลไม้ตามฤดูกาล

ร้านค้าในหมู่บ้านมี 1 ร้านคือ ร้านพ่อใหญ่ตะนิขายของเบ็ดเตล็ดส่วนอาหารและผักไม่ได้ซื้อกันเลย ส่วนมากจะปลูกเองหากินเองอยากอีกยังกะปลูกอันนั้น ปลูกหลายกะแบ่งกันกิน ต่อมาการทำงานเริ่มเปลี่ยนไปชาวนาเริ่มหันมาปลูกข้าวมะลิขายกัน เริ่มมีรายได้เข้ามาในครอบครัวก็เลยเริ่มมีการซื้อ

ปัจจุบัน ปัจจุบันการดำรงชีวิตเปลี่ยนไป แหล่งอาหารลดลง อาหารหายากคนเลยบ่อยากหา ประกอบกับไม่ค่อยมีเวลาเพราะต้องไปทำงานรับจ้างหารายได้ คนเลยหันมาซื้ออาหารตามรถเร่เอา ตามร้านค้า ตามตลาดนัดมากขึ้น

แหล่งซื้ออาหารในหมู่บ้าน ประกอบด้วย

1. ร้านค้าในหมู่บ้าน ได้แก่

1. ร้านค้าชุมชน (เปิดทุกวัน)

สินค้าที่ขายมี ยาสิฟน แปรงสีฟัน กะทิ ผงชูรส ซอส รสดี ปลากระป๋อง น้ำส้ม แป้งปิ้ง ไข่ไก่ กาแฟ มาม่า อาหารขบเคี้ยว ครีมบำรุงผิว เส้นไหม วั่นเส้น พลาสติกดีดแผล นมข้นหวาน แป้งชนิดต่างๆ เชือก ถ้วย ด้าย เข็ม น้ำมันทุกชนิดเป็นต้น

2. ร้านนางเดือน

สินค้าที่ขายมี ของที่ขายมี น้ำมัน ยาสระผมยาสิฟน แปรงสีฟัน กะทิ ผงชูรส ซอส รสดี ปลากระป๋อง น้ำส้ม แป้งปิ้ง ไข่ไก่ กาแฟ มาม่า อาหารขบเคี้ยว ครีมบำรุงผิว เส้นไหม วั่นเส้น พลาสติกดีดแผล นมข้นหวาน แป้งชนิดต่างๆ เชือก ถ้วย ด้าย เข็ม น้ำมันทุกชนิดเป็นต้น

3. ร้านอุ้มหมาย

สินค้าที่ขายมี ยาสิฟน แปรงสีฟัน กะทิ ผงชูรส ซอส รสดี ปลากระป๋อง น้ำส้ม แป้งปิ้ง ไข่ไก่ กาแฟ มาม่า อาหารขบเคี้ยว ครีมบำรุงผิว เส้นไหม วั่นเส้น พลาสติกดีดแผล นมข้นหวาน แป้งชนิดต่างๆ เชือก ถ้วย ด้าย เข็ม น้ำมันทุกชนิดเป็นต้น

2. รถเร่ หรือรถพุ่มพวง ได้แก่

1. รถนายรูน ขายเป็นประจำมี 2 คัน ขายเวลาเช้า-เย็น ทุกวัน(06.30-8.30)

ขายทั้งของสด-แห้งเช่น เนื้อวัว เนื้อหมู เนื้อไก่ ดินไก่ ไส้กรอก ปลาเค็ม ลูกชิ้น พริกสด-แห้ง ถั่วฝักทอง ผักชีลาว-ไทย ต้นหอม แตงกวา ถั่ว น้ำเต้าหู้ โอวัลติน ปลาทองไก่ เป็นต้น

2. รถนายหก (บ้านป่าตอง) ขายไก่อ่างหมูย่าง เวลา 0600-08.00น.)

3. รถนายจ้อย บ้านกู่ (เว้นวันจะมาเวลา 4 โมงเย็น) ตอนเด็กกำลังเลิกเรียน

ขายเฉพาะลูกชิ้น เท่านั้น

3. ตลาด ได้แก่

1. ตลาดคลองถม อำเภอขามเฒ่า จะซื้อของใช้ในครอบครัวทุกอย่าง และกับข้าวขนมต่าง ๆ
2. ตลาดอำเภอเมือง จะซื้อของใช้ในครอบครัวทุกอย่าง และกับข้าวขนมต่าง ๆ
3. ตลาดอำเภอพิชัย จะซื้อของใช้ในครอบครัวทุกอย่าง และกับข้าวขนมต่าง ๆ

ผลกระทบจากสถานการณ์การพึ่งตนเองด้านอาหารของชุมชน

1. รายได้น้อยกว่ารายจ่าย ดังตารางข้างล่างนี้

ที่มา	จำนวน (บาท)	ครอบครัว	รายได้รายวัน	รายได้รายเดือน	รายได้รายปี
ลูกส่งมา	4,000	60	-	240,000	2,880,000
รับจ้างทั่วไป	100	45	4,500	135,000	270,000
ขายพืช/สัตว์	1,000	10	10,000	30,000	360,000
เย็บผ้า	300	8	2,400	72,000	864,000
ทำพลอย	300	20	1,000	180,000	2,160,000
ขายข้าว	10,000	60	-	-	600,000
ยืมเงินล้าน	1,500	75	-	-	112,500
ยืมนอกระบบ	70,000	3	-	-	210,000
เงินผู้สูงอายุ	500	42	-	21,000	252,000
เงินผู้พิการ	500	4	-	2,000	24,000
ผู้นำ/อบต.	4,500	5	-	22,500	270,000
ยืมธกส.	50,000	80	-	-	4,000,000
ยืมกขคจ.	280,000	80			
รวม			22,900	12,282,500	12,002,500

2. ค่าใช้จ่ายอาหารสูง เห็นได้จากตารางข้อมูลเกี่ยวกับการซื้อ 1 ครอบครัว/เดือน/ปีของหมู่บ้าน ดังนี้

รายการอาหาร	1 คล./ ปี (บาท)	1. คล. /เดือน (บาท)	รวมทั้งปี
อาหารหลัก(โปรตีน)	24,960	2,080	2,046,720
ผลไม้	6,650	554	545,300

อาหารสำเร็จรูป	7,172	598	588,432
เครื่องปรุง	6,448	538	528,736
ขนม+น้ำ+อาหารแห้ง	11,596	963	950,872
ผัก	9,568	797	784,576
รวมยอด	66,394	5,530	5,444,636

สรุปเฉลี่ยครอบครัวละ บาท

*น้ำดื่ม 170บาท/7ครอบครัว =24 บาท/สัปดาห์

*ค่าน้ำ บ้านหนองหญ้าปล้องต่อปีเป็นจำนวน 94,464 บาท 1,152/ ครอบครัว

3. ทำให้ชาวบ้านมีหนี้สิน แสดงให้เห็นจากตารางข้างล่างนี้

แหล่ง	จำนวน	เงื่อนไข/ดอกเบี้ย	ครอบครัว	รวม
ธกส	30,000	7	30	30000
	200,000	9	20	4000000
	50,000	12	10	500000
เงินล้าน	15,000	5	75	1125000
สหกรณ์	30,000	12	10	30000
	50,000	12	1	50000
	100,000	12	1	100000
	150,000	12	3	45000
พี่น้อง	10,000	5	20	200000
นอกระบบ	210000	12	3	630000
			รวม	6,770,000

สรุปหนี้สินเฉลี่ย 82 ครอบครัว ครอบครัวละ 149,786 บาท

จากสถานการณ์ข้อมูลข้างต้น พบว่า ชาวบ้านหนองหญ้าปล้องมีรายได้เพียงพอต่อการพึ่งอาหารจากภายนอกชุมชน แต่ผลที่ตามมาคือการกู้ยืมเงินเพื่อไปใช้จ่ายในด้านอื่น ทั้งด้านการศึกษา การเดินทาง ภาษีสังคม และการลงทุนทำนา รวมทั้งการใช้นี้และดอกเบี้ยเงินกู้

อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็มีความเสี่ยงต่อการพึ่งตนเองด้านอาหารจากแหล่งนี้ เนื่องจากความผันผวนของราคาอาหาร และรายได้ที่ไม่แน่นอน ซึ่งรายได้หลักมาจากขายข้าว ซึ่งขายเพื่อใช้นี้และรายได้เพื่อซื้ออาหารแต่ละวันมาจากการรับจ้างรายวันและรายได้จากลูกหลานส่งมาให้เป็นหลัก หากเกิดปัญหา

ด้านสุขภาพหรือการเปลี่ยนแปลงของโรงงานต่าง ๆ ที่ลูกหลานทำงานนั้น การรู้หนี้และศักยภาพการใช้หนี้ รวมทั้งคุณภาพของอาหารที่บริโภคตามที่หาซื้อได้ก็เปลี่ยนแปลงด้วย

ต้นทุนการผลิตของหมู่บ้านหนองหญ้าปล้อง

รายการ	รายจ่าย (บาท) ต่อ....ไร่
1) ไถสุด+ดำ	2,214
2) น้ำมัน	220
3) จ้างดำ	3,132
4) ปุ๋ยเคมี	4,563
5) ปุ๋ยชีวภาพ	1,350
6) ยาฆ่าหญ้า	-
7) ยาฆ่าหอย	-
8) จ้างสีข้าว	525
9) อาหาร	3,250
10) รถเงิน	820
11) รถเกี่ยวข้าว	3,150

รวมต้นทุน 1,922 ต่อไร่

หากเปรียบเทียบรายได้จากการขายข้าว พบว่า เฉลี่ยขายข้าวได้ครอบครัวละ 10,000 บาท แต่ต้นทุนการผลิตจะอยู่ที่ครอบครัวละ 19,220 บาท (เฉลี่ย 10 ไร่ต่อครอบครัว) อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าถ้าเทียบเป็นเงินแล้ว ชาวบ้านแทบจะไม่มีรายได้จากการขายข้าวเลย เนื่องจาก สภาพพื้นที่เป็นพื้นที่แห้งแล้ง ฟ้าชาดต่อเนื่อง และมีสภาพดินเป็นดินทราย ทำให้ผลผลิตข้าวมีเพียงพอต่อการบริโภคในครอบครัวเท่านั้น อีกทั้งชาวบ้านหนองหญ้าปล้องมีค่านิยมการเก็บและสำรองข้าวไว้กิน ก่อนการขาย ทำให้ชาวบ้านหนองหญ้าปล้องทุกครอบครัวมีข้าวกินตลอดทั้งปี โดยไม่ต้องซื้อกิน ยกเว้นปีที่แล้งจนไม่ได้ทำนาเลย เช่น ปี 2555

ทุนทางสังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

บ้านหนองหญ้าปล้องถือว่าเป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็ง เห็นได้จากการช่วยเหลือกันในหมู่บ้าน ผ่านงานบุญและกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ซึ่งวัฒนธรรมชุมชนของบ้านหนองหญ้าปล้องที่นำมาเป็นแนวทางในการสร้างความมั่นคงทางอาหารของหมู่บ้าน มีดังนี้

วัฒนธรรมชาวนา

1. กองสิบสี่ เป็นวัฒนธรรมที่ค้นพบและจะรื้อฟื้นใหม่ เพราะมีความสำคัญ ทำให้คนเกิดความเคารพซึ่งกันและกัน คนรุ่นใหม่และรุ่นเก่าในหมู่บ้านลืมกองสิบสี่นี้ไปแล้ว ซึ่งกองสิบสี่ได้แก่

กองที่	ข้อห้าม	หายไป แล้ว	ปฏิบัติ อยู่	ละ ล้า
กอง 1 ได้เก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรเช่นข้าว ต้องถวายสงฆ์ก่อนค่อยกินที่เหลือ	-	-	มี	-
กอง 2 อย่าโลภโก่งกิน	มี	-	-	มี
กอง 3 สร้างกำแพงวัดเฮ็ดฮั่วด้วยรอบเวียน	-	-	มี	-
กอง 4 เมื่อขึ้นเวียนให้ช่วยหน้าล่างดินก่อน	-	-	มี	-
กอง 5 เมื่อถึงวัน7-8-14-15 ค่ำให้สมมาก่อนเส้าแม่คิไฟหั่วบันได	-	-	-	-
กอง 6 เมื่อจักนอนให้เอาน้ำช่วยดินก่อน	-	-	มี	-
กอง 7 ถึงวันคิลให้เอาดอกไม้ธูปเทียนไปถวายพระสงฆ์	-	-	มี	-
กอง 8 ถึงวันคิลดับเพ็ง ให้นิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์เวียนและทำบุญตักบาตร	มี	-	-	-
กอง 9 เมื่อพระสงฆ์ไปบิณฑบาตอย่าให้เพินกองถ่วงเวลาใส่บาตร อย่าให้มีอนุบาตร อย่าอุ้มหลานอย่างกั้มอย่าใส่เกิบ อย่าถืออาวุธ	-	-	มี	-
กอง 10 เมื่อพระสงฆ์เข้าปริวาสกรรมให้ชำระกายแต่งขันดอกไม้ธูปเทียนและธูปบริวารไปถวายพระสงฆ์	-	-	-	--
กอง 11 เมื่อเห็นพระสงฆ์กายมา ให้นั่งลงยกมือไหว้แล้วค่อยถาม	-	-	มี	-
กอง 12 อย่าเหยียบเงาพระสงฆ์ผู้มีศีล	-	-	มี	มี
กอง 13 อย่าเอาอาหารที่เป็นเจือนกินไปทานพระ	มี	-	-	มี
กอง 14 อย่าร่วมเพศในวันพระ วันเข้าพรรษา วันสงกรานต์ ถ้าทำไป ลูกหลานจะบอกยกสอนยาก	มี	-	-	

ความเชื่อและวัฒนธรรม

โหราศาสตร์เกี่ยวกับการเกษตรกรรม

สิทธิการิยะฯ ผู้ใดจะปลูกไม้ประดับภายในบริเวณบ้าน หรือปลูกพืชพันธุ์ ัญญาหารเช่น ผัก ผลไม้ ไม้ดอก เพื่อให้เป็นสิริมงคลครอบครัว และเพื่อเป็นการประหยัด ท่านให้ปลูกต้นไม้ดังต่อไปนี้แล

๑. ทิศบูรพา ท่านให้ปลูกไม้ไผ่ ต้นกุ่ม และต้นมะพร้าวของบริเวณบ้าน ท่านว่าโรคภัยไข้เจ็บจะไม่ต้องพวนคนในครัวเรือนคินักแล

๒. ทิศอาคเนย์ ท่านให้ปลูกต้นสารภี ต้นยอ ของบริเวณบ้านท่านว่าป้องกันสเนียดจัญไร เกทภัย ภัยอันตรายอื่นๆคินักแล

๓. ทิศทักษิณ ท่านให้ปลูกต้นมะม่วง ต้นมะพลับ ของบริเวณบ้าน ท่านว่าป้องกันคนอื่นมารังแก รังควาน หาเรื่องเล่ห์เพทุบายมาสู่ คินักแล

๔. ทิศหริดี ท่านให้ปลูกต้นพิทูล ต้นขนุน ต้นคูณ (ราชพฤกษ์) และต้นสะเดา ของบริเวณบ้าน ท่านว่าป้องกันโทษภัยอันตรายที่จะมีคนใส่ร้ายป้ายสีคินักแล

๕. ทิศปัจฉิม ท่านให้ปลูกต้นมะขาม ต้นมะยม ของบริเวณบ้าน ท่านว่าป้องกันถ้อยคำความ ผิดคำ ค้างพลอย ถูกคุณไสย์กัน ได้สารพัด คินักแล

๖. ทิศพายัพ ท่านให้ปลูกต้นมะกรูด ต้นมะนาว ต้นส้มเขียวหวาน ของบริเวณบ้าน ท่านว่าป้องกัน ศัตรูหมู่ปักษามิตรเข้ามาคิดปองร้าย คินักแล

๗. ทิศอุดร ท่านให้ปลูกต้นพุทธรักษา ต้นฝรั่ง (ต้นหม่าโอ้ย – บ่าหมั้น หมากสีดา) หรือหัววาน ของ บริเวณบ้าน ท่านว่าป้องกันอาคม เวทย์มนต์ คุณไสย์ ใครเข้ามาคิดร้ายไม่ได้เลย คินักแล

๘. ทิศอีสาน ท่านให้ปลูกต้นทุเรียน (และขุดบ่อน้ำ ร่องน้ำไว้ข้างต้น) ของบริเวณบ้าน ท่านว่า ป้องกันโรคห่า โรคระบาดอันเกิดจากคนในบ้านคินักแล

อนึ่ง เกจิอาจารย์ ท่านจำเล่าสืบๆ กันมาว่า ผู้ใด ครอบครัวใด กระทำได้อย่างนี้เพียงอย่างใดอย่าง หนึ่ง ท่านว่า ผู้นั้น ครอบครัวนั้น ผู้คนอื่นๆ จะเกรงขาม ทรัพย์สินเงินทองจะเนื่องนองตามมา จะอยู่ ร่วมเย็นเป็นสุข คินักแลฯ

ต้นไม้ที่ห้ามปลูกภายในบริเวณบ้าน

สิทธิการิยะฯ ต้น ไม้บางชนิด บางอย่างมีทั้งให้คุณและให้โทษท่านโหราจารย์ในอดีตจึงห้ามไว้ มี อย่างนี้

๑. ต้นมะกอก

๒. ต้นโพธิ์

๓. ต้นตาล

๔. ต้นไทร

๕. ต้นมะม่วง

๖. ต้นลำไย

๗. ต้นระกำ

๘. ต้นสลดใจ

๙. ต้นหวาย

อนึ่ง ตามที่กล่าวมา ๙ ชนิด เมื่อจะปลูกสร้างเรือนลงบริเวณที่มีต้นดังกล่าวขึ้นมาอยู่ก่อนแล้ว ท่านให้ขุดรากถอนโคนเสียก่อนจึงจะดี สำหรับต้นโพธิ์ท่านถือว่าเป็นต้นไม้สกุลสูง เหมาะสำหรับปลูกในบริเวณวัด อาราม ไม่สมควรปลูกในบริเวณบ้าน แต่ต้นชนิดอื่นๆถ้าปลูกในบริเวณไร่นา สวนนา ท่านไม่ห้าม

ตำราทำไร่นาแบบโหราศาสตร์มอญ

สิทธิการิยะฯ ท่านว่าหากจะทำนาตกข้าวกล้า ให้กระทำตามลักษณะวันอย่างนี้

วันอาทิตย์ และหรือ วันศุกร์ ท่านให้ทำการแช่ข้าวปลูก

วันจันทร์ ท่านให้ไถนา และเกี่ยวข้าว

วันอังคาร ท่านให้หว่านข้าว

วันพุธ ท่านให้หว่านข้าว หรือดำนา

วันเสาร์ ท่านให้สาดข้าวในลาน

วันพฤหัสบดี ท่านให้เก็บข้าวขึ้นยุ้ง

ตำราปลูกต้นไม้

สิทธิการิยะฯ เกจิโหราจารย์ ท่านกล่าวสอนสืบๆมาว่าผู้ใดปลูกพืชัญญาหาร ท่านให้ปฏิบัติตามแนวต่อไปนี้เถิด

วันอาทิตย์ ท่านให้ปลูกต้นขิง ข่า ตะไคร้ เผือก มัน และพืชลักษณะที่ให้หัว หรือเงา

วันจันทร์ ท่านให้ปลูกต้นแมงลัก ผักกาด โหระพา และพืชที่ให้ใบเป็นของนำมาปรุงอาหารได้

วันอังคาร ท่านให้ปลูก ต้นไม้จำพวกเป็นเครือ เถาพืชเลื้อยเช่นตำลึง แตงโม น้ำเต้า แตงร้านเป็น

ต้น

วันพุธ ท่านให้ปลูกต้นไม้ที่ให้ดอกปรุงอาหาร หรือบูชาพระ เช่นพันธุ์ไม้ดอกนานาชนิด

วันพฤหัสบดี ท่านให้ปลูกต้นไม้ที่ให้ฝักและรวง เช่นถั่วเขียว ถั่วลิสง ถั่วฝักยาว ถั่วเหลือง เป็นต้น

วันศุกร์ ท่านให้ปลูกต้นไม้ที่ให้ผล เช่น มะม่วง ส้ม ฝรั่ง ละมุด ฝรั่ง ลิ้นจี่ ทับทิม เป็นต้น

วันเสาร์ ท่านให้ปลูกต้นไม้ยืนต้นที่ให้ร่มเงา

สิทธิการิยะฯ ถ้าจะปลูกพืชดังกล่าวมาแล้วนั้น ท่านให้เลือกเวลาปลูกดังต่อไปนี้คือ

ถ้าปลูกตอนเช้า ท่านว่า ปลูกเอาผล
ถ้าปลูกตอนสาย ท่านว่า ปลูกเอาลำต้น
ถ้าปลูกตอนสายแก่ ท่านว่า ปลูกเอาใบ
ถ้าปลูกตอนเย็น ท่านว่า ปลูกเอาเงา และหัว แล.

ทำนา

วัน ๑-๔ (อาทิตย์ – พุธ) แรกนาคืนนักแล

วัน ๒-๓ (จันทร์,อังคาร) แรกลงนาเกี่ยวข้าวคืนนักแล

วัน ๓-๕ (พุธ,เสาร์,เสาร์) แรกข้าวขึ้นยุ้ง คืนนักแล

ถ้าจะแรกนา ถ้าในเดือน ๖ เป็นนาขวัญ ถ้าเดือน ๗ เป็นนามิ่ง อุดมnick ถ้าเดือน ๘-๙ เป็นนาหิน
ไม่ดีเมื่อจะแรกนา ให้ทำขวัญนา ให้แรก วันที่ ๑-๔ (อาทิตย์,พุธ) จะเกิดผลอุดมแล

แรกนา

ถ้าแรกนาวัน ๒-๕ (จันทร์,พุธ,เสาร์) จะเสียผล

ถ้าแรกนาวัน ๓-๖ (อังคาร,ศุกร์) สัตว์จะเบียดเบียน

ถ้าแรกนาวัน ๗ (เสาร์) จะเกิดทุก๘ ทุกเมื่อ

ถ้าแรกนาวัน ๑-๔ ให้เอาชายพรหมจารี (ชายบริสุทธิ์ที่ยังไม่เคยต้องหญิง) แรกเสียก่อนจึงจะกัน
เสนียดจัญไรแล

เมื่อแรกนั้น ทำดังนี้ เอากระทงเหล้า ๑ กระทงน้ำ ๑ กระทงแกงส้ม ๑ กระทงแกงหวาน ๑ กระทง
ไหว้ภูมิเจ้าที่เทียน ๘ เล่ม ดอกไม้ ๘ ดอกแล้วจึงเซ่นเหล้าขาว ให้ออกชื่อตาพุฒยายพัด (ชื่อสมมุติ)เป็นชื่อ
เจ้าของนั้น แล้วจึงใช้ชายพรหมจารีนั้นไปถ่ออนให้ไ้ระยะ ๓ ช่วงค้ำปะกั๊กแล้วท่านให้ดูจีไ้ใด ดังนี้

ถ้าจีไ้ใดหงายไปซึ่งหน้า สมบัติพระอินทร์คืนัก

ถ้าจีไ้ใดหงายครั้งหนึ่ง เป็นอุบาทว์พระสุริ ให้กลับอุบาทว์เสียก่อนจึงจะดี เมื่อจะกลับอุบาทว์นั้นให้
ทำดังนี้ คือท่านให้เอาดินหนทางสามแพร่ง พระธรณีไว้บนจอมปลวก (ถ้าไม่มีจอมปลวกให้พูนดินสูง
เอารูปพระธรณีตั้ง แล้วเอาดอกไม้ขาวบูชาชัยบัตร์) (รูปพระธรณี) ไปฝังเสียที่มุนา จึงจะหายอุบาทว์แล
ถ้าจะหว่านข้าวตกกล้านั้น ให้ทำในวัน ๖ (ศุกร์) แต่เอายาม ๓ ถ้าวัน ๔ (พุธ) เอายาม ๒ จึงจะเกิดผล
อุดมดังโชติศรชัยและมหาศรชัยมีภูษาดทรัพย์แล
เมื่อพระไพศรพณ์เจ้าทรงครรถ์นั้น ให้ทำขวัญข้าวขึ้น ๘ - ๑๐- ๑๑ คำขวัญข้าวขึ้นนั้นจึงมาพร้อม เป็นโลก
สมบัติของเราแล

เมื่อจะแรกเกี่ยวข้าวขึ้น ท่านให้เกี่ยววัน ๒-๓ (จันทร์,อังคาร) ก่อนจึงจะเกิดผลดี ถ้าจะเสียผล
เมื่อจะเกี่ยวนั้น ท่านให้บูชาแม่พระไพศรพณ์ด้วยเครื่องแป้งน้ำมัน และปลา เนื้อ ข้าว เหล้า บัตร์อันหนึ่ง
หมาก ๑๑ กระทงรูปเทียน บูชาปลาทูรายมีหัวหาง เครื่องหอมทั้งปวงบูชา แล้วจึงลงมือเกี่ยวแล

เมื่อจะเอาข้าวขึ้นเกวียน หรือจะเชิญ หรือจะหาบก็ดี ให้ปั้นรูปตามุ่งใจแม่นและรูปยายแก้วใจรักนี้ไปด้วย ดินปลวกแล้วเซ่นวักด้วยเครื่องมือจางสาให้เอาผ้าสีชมพูห่มเขาทั้งสอง (ตามุ่ง ยายแก้ว) บูชาด้วยเงิน และทอง ข้าวต้มมาถึงพร้อมกันแต่บนเกวียนนั้นแล

ประเพณีต่าง ๆ

กฐินสามัคคี

วิธีการ-ผู้ใหญ่บ้านประกาศประชุมชาวบ้านกำหนดจองวันกฐิน พอได้วันแล้วก็รับบริจาคปัจจัยจาก ชาวบ้านครัวเรือนละ 300 บาท พอรวบรวมเงินแล้วก็สรวบยอดเงินเป็นเงิน 24,000 บาท

ค่าใช้จ่าย

- แล้วนำเงินไปซื้อเครื่องกฐินประมาณ 6,000-7,000 บาท
- เงินที่เหลือจ้างคนตรีแห่ 4,000 บาท
- ถวายพระ ที่มาร่วมงาน 5,000 บาท
- ค่าอาหาร + น้ำดื่ม + มหรสพ 5,600 บาท
- ค่าไฟวัด 2,400 บาท

เริ่มวันงานบุญกฐิน

ตั้งกองกฐิน กองกฐินตั้งอยู่ที่วัดประกอบด้วย

-มิด เลื่อย ขวน กล้วย อ้อย ข้าวสาร อาหารแห้ง ผ้าไตร บาตร ตระปัด ข้ามพระ รมดำ ไม้เท้าเหล็ก รองเท้า-ฟองน้ำพระเสื้อ หมอน-สารท ธง 4 เหล่า กระโถน พาช้าว ช้อน แก้ว หาบกุ-หาบตา ครก-สาก ผ้าเปดาน หวดนึ่งข้าว ตาด หม้อนึ่ง เชือก เกี้ยว ค้อน เสียม

ตั้งกฐิน

ตั้งกฐินที่วัดแล้วชาวบ้านเตรียมอาหารถวายพระเวลาเพลหลังจากนั้นชาวบ้านช่วยกันต่อยอดกฐิน

- เวลาประมาณ ป้าย 1 โมง พระสงฆ์มาร่วมเจริญพุทธมนต์สมโภชของกฐิน
- เวลาประมาณ 15.00น. ชาวบ้านจะเริ่มเตรียมถืออัฐบริวารกฐินตั้งขบวนแห่รอบหมู่บ้าน แห่เสร็จ เป็นอันว่าเสร็จพิธี

*ผู้ใหญ่บ้านแจ้งขอขมาบริจาคการทำบุญยอดใช้จ่ายให้แก่ชาวบ้านทราบ

บุญสงกรานต์

วิธีการเริ่มวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี ตอนเช้าวันที่ 13 เมษายน พ่อผู้ใหญ่บ้านจะประกาศ ไม่ให้ชาวบ้านทำงาน(เขาเฮ็ดเวียตเฮ็ดงาน)ให้ชาวบ้านมารวมกันที่วัดเพื่อจะเล่นน้ำสงกรานต์กัน เล่นกีฬา

ต่าง ๆ เล่นดนตรี ให้สนุกสนานเราเพราะวันสงกรานต์ตรงกับปีใหม่ของไทยเฮอะนั่นให้พวกเขาให้เล่นสนุกเต็มที่

วันที่ 14 เมษายน แห่พระประธาน(สงฆ์พระด้วย) แล้วเล่นน้ำกันต่อทั้งวัน

วันที่ 15 เมษายน รดน้ำดำหัวคนเฒ่าคนแก่ -เช้า เล่นน้ำกันก่อน

-บ่าย รดน้ำดำหัวคนเฒ่าคนแก่

ประเพณีหมู่บ้าน

วิธีการ การประชุมจะประชุมชาวบ้าน 1-2 ครั้ง ต่อเดือนการประชุมแต่ละครั้งผู้ใหญ่บ้านจะรับข้อมูลมาจากอำเภอทุกสิ้นเดือนแล้วนำมาชี้แจงให้ชาวบ้าน

การพัฒนาหมู่บ้าน

วิธีการก่อนจะพัฒนาผู้ใหญ่บ้านจะประกาศให้ชาวบ้านได้ทราบกันก่อนในตอนเย็นว่าพรุ่งนี้จะมีการช่วยกันพัฒนาหรือทำความสะอาดรอบ ๆหมู่บ้านและในหมู่บ้านกันขอให้ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนให้มีส่วนร่วมทุกหลังคาด้วยหรือหลังใดไม่สามารถเข้าร่วมได้ก็ขอให้มีจิตบริจาคเครื่องคั้นน้ำอัดลมมาช่วยหรือขนมก็ดี เสร็จแล้วก็รับประทานอาหารเที่ยงร่วมกันที่บ้านพ่อผู้ใหญ่บ้านหรือที่ลานวัดพร้อมกันนะ

เลี้ยงปูตา

วิธีการ เริ่มต้นที่ผู้ใหญ่บ้านประกาศให้ชาวบ้านทราบว่าพรุ่งนี้จะมีการเลี้ยงบ้านแจ้งชาวบ้านทราบว่าปีนี้ตรงกับวันพุธ ช้างขึ้น เดือน 6 ให้เตรียม เครื่องสังเวยมี -ไก่เป็นตัว-ไข่ต้ม บ้านละ 1 ใบ -ข้าวหนึ่ง-ห่อคา (ทำเป็นรูปสัตว์รูปคนให้ครบจำนวนคนในครัวเรือน

- เหล้า น้ำหอม ฝ้ายผูกแขนพอถึงเวลาผู้ดูแลปูตา (พ่อกะจ๋า) มาทำพิธีขอขมาบอกกล่าวหลังจากนั้นก็นำเครื่องเช่น ไหว้วายพอเสร็จพิธีแล้วผู้ดูแลจะนำฝ้ายมาจากจ่ายให้ชาวบ้านส่วนที่เหลือแจกให้ชาวบ้านได้กินตามประเพณี

วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยน

1. แลกเปลี่ยน ผ่านงานบุญประเพณี

-บุญข้าวสาก มีการเอาอาหารเช่นข้าวสาร ปลา กบ เป็ด ไข่ ถั่ว ถั่วลิสง ขนมะพร้าว ข้าวต้มมัด แสงผลไม้ ข้าว ที่ใช้ห่อข้าวสาก ห่อข้าวน้อย-ห่อข้าวใหญ่ไปส่งปู่ ย่า ตา ยาย

หรือญาติ พี่น้องที่เป็นเครือญาติได้ห่อข้าวสากเพื่อไปวัดเพื่อส่งให้พี่พ่อ ญาติพี่น้องได้กิน

-บุญกฐิน มีการแบ่งอาหารเช่นขนมจีน ข้าวต้มมัด แสงเผ็ด ลาบ ก้อยให้ญาติๆที่มานั่ง

-บุญข้าวจี มีการนำเอาข้าวจีมาทำบุญรวมทั้งอาหารเมื่อเสร็จพิธีการก็จะมีการแบ่งข้าวจีกันและอาหารไปกิน

2. ลำเปลี่ยนผ่านเครือญาติ

- ลูกส่งอาหารให้พ่อ-แม่
- หลานส่งอาหารให้ปู่ ย่า ตา ยาย
- พี่ส่งอาหารให้ อา น้ำ น้องส่งอาหารให้ พี่ ป้า ลุง

3. แลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้าน(ใกล้กัน)นำอาหารมากินด้วยกัน

- ให้เสี้ยวได้ปู ปลา ก็นำส่งให้เสี้ยว (ได้หลาย)
- บ้านใกล้กันก็เรียกกันกินใครมีอาหารอะไรก็เอามากินนำกันโดยเฉพาะตอนเที่ยงวัน กินกันไปคุยกันกันไป อาหารที่นิยมกินกันประจำคือ ส้มตำ ข้าวปุ้น ต้ม หอย ปู ปลาถ้าปีไหนที่ขึ้น 1 คำ เดือน 6 ตรงกับวันอังคาร ก็จะมีการแตกบ้าน(ไปอยู่นอกหมู่บ้าน)โดยการแยกกันไปรวมกลุ่มเป็นกลุ่มย่อยตามทุ่งนาและจะมีการนำเอาอาหารไปรวมกันกินด้วยกัน
- นำอาหารมารวมกันกินเนื่องในงานต่าง เช่น งานแตกบ้านในเดือนหก คือวันที่ 1 พฤษภาคม งานวิจัยของสกว.

4.การแลกเปลี่ยนอาหารในงานบุญ ได้แก่

- บุญแจกข้าว (บุญผี) มีการนำเอาข้าวสารอาหารแห้ง เช่น กล้วย ใบตอง ข้าวสาร ปลาข้าว ไข่ต้ม กันที่บ้านเจ้าภาพ เมื่อทำอาหารเสร็จก็แบ่งอาหารกลับไปกินที่บ้านฝากลูกหลาน เช่นนำข้าวปุ้น ข้าวต้มมัด ผัดหมี่ แกงต่างๆ
- บุญบวชนาค มีการนำเอาข้าวสาร อาหารแห้งเช่น พริก ข้าวสาร เหลือผักเช่นฟัก ใบตอง ไปรวมกันที่บ้านงานหรือบ้านเจ้าภาพ(บ้านนาค)เพื่อทำอาหารเลี้ยงแขก

รูปแบบการพึ่งตนเองด้านอาหารบนฐานวัฒนธรรมชาวนาของชุมชนหนองหญ้าปล้อง

จากการทดลองปฏิบัติการในระยะที่ 2 เพื่อสร้างรูปแบบการฟื้นฟูความมั่นคงทางอาหารบนฐานวัฒนธรรมบ้านหนองหญ้าปล้อง ได้ข้อสรุปดังนี้

รูปแบบที่ 1 สร้างป่าในหมู่บ้าน

เนื่องจากบ้านหนองหญ้าปล้องเป็นหมู่บ้านที่ไม่มีพื้นที่ป่าสาธารณะของหมู่บ้าน แต่การพึ่งพาอาหารจากป่ายังมีมากอยู่ในช่วงฤดูแล้ง หลังจากศึกษาศักยภาพของหมู่บ้านเพื่อสร้างความมั่นคงทาง

อาหารแล้ว พบว่า ในบริเวณหมู่บ้านมีพื้นที่สาธารณะที่สามารถนำมาสร้างเป็นพื้นที่ป่าอาหารของหมู่บ้านได้ ได้แก่ บริเวณขอบถนน ที่ว่างของวัด ริมรั้วของวัดทั้งด้านนอกด้านใน ดังนั้น ชาวบ้านจึงช่วยกันปลูกไม้ผล ไม้ป่าใช้สอย และผักพื้นบ้านหลากหลายชนิด ในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว พร้อมกับมอบหมายกันดูแลรดน้ำ อย่างไรก็ตามเมื่อดำเนินการไปได้ระยะหนึ่ง เกิดความแห้งแล้งขึ้นในพื้นที่ บ้านหนองหญ้าปล้อง ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีปัญหาแหล่งน้ำอยู่แล้ว จึงขาดน้ำในการรดต้นไม้ ทำให้ต้นไม้บริเวณขอบถนน และริมสระน้ำหมู่บ้านตาย เหลือเพียงต้นที่ปลูกในบริเวณวัดเท่านั้น

อย่างไรก็ตามจากการสรุปบทเรียนการทดลองด้านนี้ ชาวบ้านมีความเห็นร่วมกันว่า การสร้างป่าในหมู่บ้าน มีความเหมาะสมกับพื้นที่บ้านหนองหญ้าปล้อง และหมู่บ้านอื่น ที่ไม่มีป่าสาธารณะ แต่การปลูกป่าต้องคำนึงถึง ช่วงเวลาที่ปลูก ควรปลูกก่อนฤดูฝน และเพื่อให้มีน้ำเพียงพอต่อการดูแลรักษา ชาวบ้านหนอง

รูปแบบที่ 2 สร้างอาหารในสวนหลังบ้าน

จากผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ พบว่า ชาวบ้านหนองหญ้าปล้องซื้ออาหารบริโภคในปริมาณสูงมาก อาหารหลายอย่างสามารถผลิตได้เองตามรั้วสวนรอบบ้าน แต่ชาวบ้านกลับนิยมซื้อกินแทนการปลูกกิน

ช่วงวิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดแนวทางปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหา ชาวบ้านจึงได้ กำหนดแนวทางการสร้างสวนอาหารหลังบ้าน ตามแนวทางการดำเนินงานของบ้านป่าดอง เพื่อลดการใช้จ่ายค่าอาหาร

ผลการทดลองสรุปว่า แนวทางนี้มีความเหมาะสมกับชาวบ้านหนองหญ้าปล้องเป็นอย่างยิ่ง เพราะทุกคนรอบครัวสามารถทำได้ โดยปลูกพืชอาหารที่ตนเองและครอบครัวบริโภค

นอกจากนั้น ชาวบ้านยังได้ทดลอง เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ ปลา กบ ไก่พันธุ์ไข่ และไก่เนื้อ เพื่อขายในชุมชนและบริโภคในครัวเรือน ผลการทดลอง พบว่า การเลี้ยงกบเหมาะสมที่สุด เพราะเจริญเติบโตเร็ว ขายได้ง่ายตลอดปี ชาวบ้านที่เลี้ยงกบบอกว่า กินได้ ขายได้ ต้นทุนต่ำ ส่วนการเลี้ยงไก่นั้น ชาวบ้านได้ขายเช่นกัน และไม่พอขายในหมู่บ้าน เพราะทุกคนรอบครัวมีความต้องการสูง แต่การเลี้ยงไก่ไข่ลงทุนสูง เลี้ยงต่อการขาดทุน

ข้อเสนอของกลุ่มเป้าหมายคือ สำหรับอาหารประเภทโปรตีน รูปแบบที่เหมาะสมคือ การเลี้ยงสัตว์ที่ต้นทุนต่ำ เน้นการบริโภคในครอบครัว เหลือขายเป็นรายได้ เลี้ยงปริมาณน้อย หมุนเวียนให้สอดคล้องกับฤดูกาล

รูปแบบที่ 3 สร้างฐานรายได้ในชุมชน ได้แก่การเลี้ยงไก่ไข่ และไก่บ้าน การเพาะเห็ด การเลี้ยงกบเพื่อขาย และการสร้างระบบตลาดห้วศอกในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง โดยกลุ่มเป้าหมายที่เลี้ยงกบไก่ไข่ ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มเป้าหมายทุกวัน และทำให้แนวคิดด้านการซื้อลดลง เห็นได้จากที่กลุ่มเป้าหมายมีการปลูกผักบริโภคในครัวเรือน การออมเงินมีเพิ่มขึ้น เพราะเสียขายเงิน ที่ต้องจ่าย

ค่าอาหาร การทำการตลาดนัด เป็นการบอกต่อปากต่อปาก ทำให้มีลูกค้าที่มาซื้อผักและไข่ถึงบ้าน ชาวบ้านหนองหญ้าปล้องเองก็ไม่ได้ซื้ออาหารจำพวก ผัก และไข่ จากนอกชุมชนเลย เพราะซื้อในหมู่บ้านสด และสะอาดกว่า ได้อุดหนุนและช่วยเหลือกันด้วย อีกทั้งได้ผักอื่น ๆ เป็นของแถมจากผู้ขาย ดังนั้น ข้อเสนอของบ้านหนองหญ้าปล้องคือ เพิ่มการผลิตอาหารในหมู่บ้าน เพื่อทำระบบตลาดหัวsockให้มากมีหลายชนิดมากขึ้น

รูปแบบที่ 4 สร้างเครือข่ายและพันธมิตร

ผลจากการเก็บข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านด้าน พบว่า บ้านหนองหญ้าปล้องเป็นหมู่บ้านใกล้เคียง ห่างจากการพัฒนาของหน่วยงานรัฐ ดังนั้นผลการทดลองปฏิบัติการ พบกว่า การแบ่งบทบาทชาวบ้านให้มีบทบาททางด้านการประสานงาน กับภาครัฐ สามารถทำได้ และเกิดการประสานงานและรายงานผลต่อที่ประชุมหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง

โดยกรณีของบ้านหนองหญ้าปล้อง ได้แบ่ง ทีมประสานงานเป็น ทีมประสานงานด้านปศุสัตว์ ด้านแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และด้านเครือข่ายชุมชน โดยมีการจัดสรรงบประมาณ จากชาวบ้าน ซึ่งได้จากการทำผ้าป่าของลูกหลานที่ทำงานต่างจังหวัด

บทที่ 5

บทเรียนและข้อเสนอแนะ

บทเรียนต่อทีมวิจัย

เนื่องจากชาวบ้านยังไม่เคยทำงานวิจัยก่อน ทำให้ประสบปัญหาในการดำเนินในระยะเริ่มต้นงานพอสมควร แต่เมื่อทำวิจัยไปเรื่อยๆ ปรากฏว่าทีมวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการ เครื่องมือ เทคนิคและวิธีการต่างๆ ในการทำวิจัย ส่งผลให้นักวิจัยได้พัฒนาศักยภาพการในหลายๆ ด้าน ทั้งการเก็บข้อมูล การสรุปข้อมูล แนวคิดใหม่ๆ การพูด การเขียน ซึ่งเห็นได้ชัดว่านักวิจัยที่สามารถพูดในเวทีประชุม แสดงความเห็นและนำเสนอข้อมูลได้อย่างชัดเจนมากขึ้น จากที่เมื่อก่อนไม่กล้าพูดในเวทีประชุม สามารถจัดกระบวนการได้เอง ชาวบ้านรู้สึกสนุกสนาน และมีความสนใจเนื้อหามากขึ้น ซึ่งตรงนี้เป็นผลที่อย่างชัดเจนว่า การทำวิจัยท้องถิ่นเป็นการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านที่เป็นนักวิจัย และเป็นการสร้างผู้นำใหม่อย่างแท้จริง

การทำวิจัยไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับชาวบ้าน แต่เมื่อเริ่มแล้วชาวบ้านก็ไม่ได้ย่อท้อ พยายามค้นหาแนวทางและวิธีการที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุด มาปรับใช้ ระยะเวลาการวิจัยเพียง 2 ปีสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้หลายอย่างทั้งในระดับบุคคลและชุมชน เมื่องานวิจัยเสร็จสิ้นลง ทางหมู่บ้านพื้นที่ได้ตั้งงบประมาณและทีมประสานงานกับจากหน่วยงานอื่น เพื่อมาสนับสนุนสิ่งที่ทีมวิจัยค้นพบ และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างต่อเนื่อง องค์ความรู้นั้นก็อยู่คนึงอยู่แค่นั้น ดังนั้น การทำงานวิจัยเชิงพัฒนาหรือวิจัยเพื่อท้องถิ่น ไม่ควรหยุดแค่ผลการวิจัยในปีแรก เพราะพื้นที่ที่ไม่เคยสัมผัสงานพัฒนา หรืองานวิจัยเป็นพื้นที่ใหม่ถอดด้ามอย่างบ้านหนองหญ้าปล้อง กับระยะเวลาการค้นหา พัฒนาศักยภาพของทีมและชุมชน เป็นเสมือนหน่ออ่อนของการสร้างความรู้ และผู้นำ ดังนั้น จึงไม่ควรพิจารณาการหนุนเสริมหรือการสนับสนุนจากงานเขียนรายงานเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาถึงความตั้งใจ ความร่วมมือกันทำงานของชาวบ้านด้วย

ปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้น

1) ปัญหาการไม่รู้ว่าจะเก็บข้อมูลอะไร ทีมวิจัยซึ่งเป็นนักวิจัยชาวบ้านในช่วงแรกไม่รู้ว่าจะเก็บข้อมูลอะไรบ้าง ยังมีความมั่งงายอยู่ แต่พอได้ลงมือทำเอง และการมีหนุนเสริมจากพี่เลี้ยง เช่น เข้าไปช่วยจัดกระบวนการ ระดมความคิดเห็น ทำให้เกิดความชัดเจนมากขึ้นว่าจะต้องเก็บข้อมูลอะไรบ้าง และข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ทำอะไรบ้าง

2) ปัญหาการเก็บข้อมูล นักวิจัยยังขาดทักษะการเก็บข้อมูลที่ดีพอ โดยเฉพาะการตั้ง

คำถามให้ครอบคลุมเนื้อหา หลายครั้งที่นักวิจัยลืมนำกรอบเนื้อหาไปใช้ในการเก็บข้อมูล ทำให้ต้องเริ่มเก็บข้อมูลใหม่ตามกรอบ ซึ่งสิ้นเปลืองงบประมาณและเวลา บางทีก็บันทึกข้อมูลไม่ละเอียด เนื่องจากชาวบ้านไม่ถนัดในการขีดเขียน แต่ทีมวิจัยก็พยายามที่จะเก็บข้อมูลให้ดีที่สุด จึงเป็นการพัฒนาศักยภาพการเก็บข้อมูลไปเรื่อยๆ

3) ปัญหาการเขียนรายงาน เนื่องจากนักวิจัยชาวบ้านมีข้อจำกัดในการเขียนรายงาน เนื้อหาไม่เข้ากับวัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้ ข้อมูลไม่ชัดเจน แต่เนื่องจากเป็นข้อบังคับของการทำโครงการ ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้ทีมวิจัยต้องค้นศักยภาพในการเขียนอย่างเต็มที่ เมื่อเขียนแล้วก็นำไปให้เด็กนักเรียนในชุมชนช่วยพิมพ์ลงในคอมพิวเตอร์ ซึ่งปัญหาการเขียนรายงานทางทีมพี่เลี้ยง นำข้อมูลที่ชาวบ้านเขียนไว้ไปเรียบเรียง เพื่อให้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก รูปภาพกิจกรรม

ภาคผนวก ข ประวัติทีมวิจัย

ชื่อ-นามสกุล	สถานทางสังคม	อายุ (ปี)	ที่อยู่	การศึกษา
1. นายสมพร อันธิเมือง	ผู้ใหญ่บ้าน	๕๕	๑ หมู่ ๖ ตำบลบ้านกู่	ป.๔
2. นายวิรัตน์ สุระกิริ์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	๕๓	๓๓ หมู่ ๖ ตำบลบ้านกู่	ป.๔
3. นายอนุบอน น้อยบาตร	พ่อบ้าน	๓๘	๘๓ หมู่ ๖ ตำบลบ้านกู่	ม.๓
4. นายทองลา หนูไธสง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	๓๘	๓๒ หมู่ ๖ ตำบลบ้านกู่	ป.๖
5. นายสน เขียวอุตสา	อบต.	๕๔	๒ หมู่ ๖ ตำบลบ้านกู่	ป.๔
6. นางอภิญา เดชคุณรัมย์	สมาชิกกลุ่มร้านค้า	๓๑	๓๒ หมู่ ๖ ตำบลบ้านกู่	ป.๖
7. นางชิตชม อันธิเมือง	สมาชิกกลุ่มร้านค้า	๓๒	๓๔ หมู่ ๖ ตำบลบ้านกู่	ป.๖
8. นางฉวี บุญสวย	แม่บ้าน	๓๓	๒๐ หมู่ ๖ ตำบลบ้านกู่	ป.๖
9. นายสุวิทย์ นิลวัน	เขาวชน	๒๓	๕๕ หมู่ ๖ ตำบลบ้านกู่	ม.๖
10. พระไชยา ชันติโก	เจ้าอาวาสวัดบ้านหนองหญ้าปล้อง	๒๕	๘๕ หมู่ ๖ ตำบลบ้านกู่	ม.๖
11. นายบัวดี บุตรเอื้อ	ปราชญ์ชาวบ้าน	๔๕	๕๐ หมู่ ๖ ตำบลบ้านกู่	ป.๔
12. พระอารี ญาณธีโร	รองเจ้าอาวาสวัดบ้านหนองหญ้าปล้อง	๒๕		กำลังศึกษา ป.ตรี

ที่ปรึกษาโครงการ

1. พระครูจรรุทธโมภาส เจ้าคณะตำบลหนองหญ้าปล้อง
2. นายสนธิ์ แดนกระไสย ปราชญ์ชาวบ้านบ้านป่าตอง
3. นายสุวรรณ ทองยอม อดีตผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองหญ้าปล้อง
4. นางสาวนุจนาต โสมแพน นักพัฒนาเอกชนเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคอีสาน